

Zmiana teczki

D.k. x 2007 r.

MEMORIAŁ

General Marii Wittek

++
KRSZEWSKA-ANCEREWICZ

Wanda

ps. "Lema", "Grebowska"

AK KG
WIN

921 | WSK

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI — KRASZEWSKA-ANCEREWIC
Wende
T. 321/WSK

I/1. Relacja ✓ k. 8, 9, 8.

I/2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące osoby relatora —

I/3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące osoby relatora —

II. Materiały uzupełniające relację ✓ k. 17, 19, 19

III/1 — Materiały dotyczące rodziny relatora —

III/2 — Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III/3 — Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —

III/4 — Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 r. —

III/5 — inne... —

IV. Korespondencja ✓ k. 2, 5, 2

V. Nazwiskowe karty informacyjne ✓ 23

VI. Fotografie ✓ ksero

zob. też: II-3, 6 i dalšie

I/1. Relacja:

- Relacja Hanny Kraszewskiej - Ancverica puystawa pna M. Sulejz w r. 2001 z uwagami odgamywii E. 2. Msp. k. 4, s. 1-4.
- Relacja - biogram Ancverica z ol. Kraszewskiej Hanny puygotowane do i t. slocnika VM pna E. 2. i D. Ko. 1 z uwagami B. Chmaworskiego. Msp. k. 4, s. 5-8.

Przyjęta M. Sulej 2001 r.

nr 447/20139/54

M.S. 01./54

J

5316

I/1/1

Ancerevici

Wanda KRASZEWSKA-ANCEREWICZ

zamy
w Grabowicku z d. Kwaszaka

Kwaszaka

Urodziła się 6 czerwca 1906r. jako córka Stanisława i Stefanii z d. Mierzwińskiej. Jej ojciec był pracownikiem budowlanym.

W 1926r. uzyskała maturę, a w 1927r. ukończyła roczny kurs pedagogiczny im. Władysława Spasowskiego. Od września 1927r. do października 1928r. pracowała jako nauczycielka w szkole powszechnej w Warszawie. W latach 1928-1939 była sekretarką Głównej Kwatery Organizacji Harcerek. Posiadała stopień haremistrzyni. W 1936r. wyszła za mąż za Stanisława Ancerewicza, urzędnika Okręgowej Dyrekcji Kolei w Warszawie.

Od września 1939r. uczestniczyła w tworzeniu Szarych Szeregów. Na przełomie 1939 i 1940r. pod ps. Lena pełniła funkcję zastępczyni kierownika Komórki Kolportażu w Oddziale Polityczno-Propagandowym Dowództwa Głównego SZP. Od marca 1940r. była zastępczynią kierownika Wydziału Kolportażu BIP KG ZWZ. Gdy 28 marca 1941r. został aresztowany przez Niemców szef Wydziału Kolportażu, kpt. Adam Jastrzębski, ps. Korwin, objęła po nim funkcję. Do pracy w Wydziale Kolportażu wprowadziła wiele harcerki, m.in. swoje siostry – Gabrielę, Zofię oraz Blankę (zam. Rogozińską). Mieszkania jej sióstr – Zofii przy Chmielnej 54 i Henryki (zam. Markiewicz) przy Kruczej 16, były lokalami Wydziału Kolportażu. Kolportażem BIP-u kierowała także w czasie Powstania Warszawskiego. Po kapitulacji została wywieziona do Ursusa. Zbiegła stamtąd do Krakowa, gdzie nadal kierowała kolportażem i łącznością BIP-u w KG AK.

Wiosną 1945r. pozostawała w dyspozycji płk. Jana Rzepeckiego jako szefa Delegatury Sił Zbrojnych. Mieszkała w tym czasie w Podkowie Leśnej. W czerwcu 1945r. objęła funkcję kierowniczką komórki łączności wewnętrznej w KG DSZ oraz sekretarki płk. Rzepeckiego jako komendanta głównego DSZ. W sierpniu 1945r. na polecenie płk. Rzepeckiego wyjechała na Zachód z zadaniem przekazania informacji o sytuacji w Polsce, punktów kontaktowych dla kurierów przybywających do Polski oraz prośby o nadesłanie do kraju odpowiedzi na depesze wysłane w czerwcu i lipcu 1945r. Po wykonaniu zadania

w październiku 1945r. wróciła do kraju w transporcie repatriacyjnym. W grudniu tego roku ponownie jako kurierka ZG WiN do Paryża skąd po wykonaniu zadania, znów transportem repatriacyjnym, powróciła w lutym 1946r. do kraju. W kwietniu 1946r. na polecenie płk. Franciszka Niepokulczyckiego, prezesa II Zarządu WiN po raz trzeci wyruszyła na Zachód z misją do gen. Stanisława Kopańskiego jako pełniącego obowiązki Naczelnego Wodza. Została zatrzymana wraz z mjr Ireną Tomalakową, ps. Soldau, przez czeską straż graniczną i przekazana komunistycznym władzom polskim. Wyrokiem WSR w Warszawie z dnia 7 maja 1947r. skazana na 8 lat więzienia. Po zastosowaniu amnestii wyrok ten skrócono jej do 4 lat. Z więzienia w Fordonie wyszła na wolność 29 kwietnia 1950r.

Od 22 stycznia 1951r. do 1 czerwca 1952r. pracowała w Szpitalu Wolskim w Warszawie jako urzędniczka, a następnie, do grudnia 1952r. jako kierowniczką sekcji w Instytucie Leków w Warszawie.

Była współorganizatorką akcji pomocy więzionym żołnierzom AK i ich rodzinom. Jesienią 1952r. podjęła pod ps. Grabowska działalność w WiN nie będąc świadomą trwającej od 1948r. prowokacji w ramach tzw. V Komendy WiN. W dniu 27 grudnia 1952r. została aresztowana. Wyszła na wolność 14 września 1953r. po umorzeniu śledztwa przez Naczelną Prokuraturę Wojskową.

Po wyjściu z więzienia pracowała do czerwca 1956r. jako kasjerka w Państwowym Teatrze Lalki i Aktora „Baj” w Warszawie. Następnie, przez 4 lata, pracowała jako starszy ekonomista w Zjednoczonych Zespołach Gospodarczych „INCO” w Warszawie. W kwietniu 1970r. przeszła na emeryturę. Przez pewien czas pracowała jeszcze w „INCO” na ¼ etatu.

W 1956r., na fali odwilży, zaangażowała się w nieudaną akcję reaktywowania harcerstwa.

Zmarła 25 maja 1979r. w Warszawie. Została pochowana na Cmentarzu Powązkowskim.

W czasie wojny była odznaczona Krzyżem Walecznych (1942r.), Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami (1944r.), oraz Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego Virtuti Militari pozytywnie zweryfikowanym przez Komisję Weryfikacji Odznaczeń przy ZG ZBoWiD w dniu 19 maja 1967r.

Źródła:

ca. 1/1/3
KHK

APAK 5/004 J. 921/HSA

~~DW Uds. KiOR, Wykaz nr 12 zweryfikowanych nadań OW VM w ZBoWiD; Wykaz osób odznaczonych Krzyżem Złotym i Srebrnym Orderu Wojennego Virtuti Militari za czyny bojowe w okresie II wojny światowej 1939-1945, cz. 2, s. 312, poz. 5316.~~

Dardanijski *1.35*

Mazur G., Biuro Informacji i Propagandy SZP-ZWZ-AK 1939-1945, Warszawa 1987, s. 150, 393.

Moczarowski K, Zapiski, s. ...

Tenij

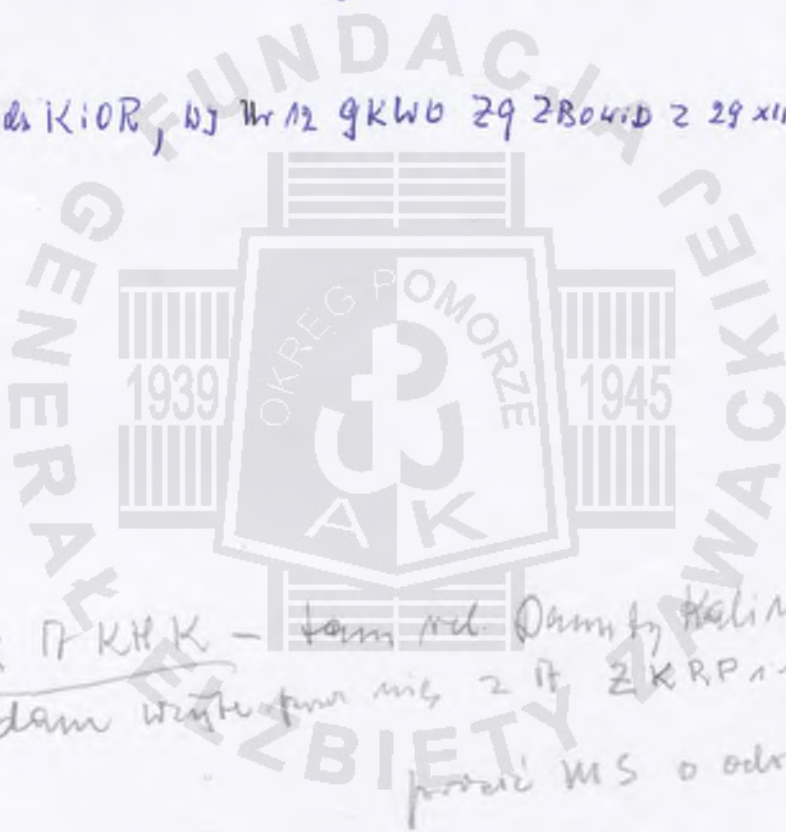
Zagórski A., Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość” w dokumentach, t. 6, cz. 2, Warszawa 2000, s. 343-345.

- Kosciuszka Z. Zmieszenie G.H. s. 85

Zawołać po imieniu, s. 221-223.

Zaczęło...

DW Uds. KiOR, WJ Nr 12 GKWB Z9 ZBoWiD z 29 XII 1962r., KHK od Amm...

*brak P. KHK - tam od. Dany by Keli mowidij
dam wstrzymanie nig z it. ZKRP, b. WP Zgawa
proszę MS o odwołaniu*

może tam wzmianka o miarostani met. kpt?

ANCEREWICZ-KRASZEWSKA Wanda

DW UdsKiOR, WI Nr 12 GKWO ZG ZBoWiD; Armia Krajowa. Dokumenty odznaczeniowo-awansowe, t. 1, s. 46; - Mazur, Biuro..., s. 150, 393; Zrzeszenie WiN..., t. 6, cz. 2, s. 343-345; Zawołać..., s. 221-223.

5/1-14

Biogram pnygd. do 1
I t. SP. VII pnce Ezi D. l. w 2 usogami B. Amensulskiego
1/15
1/1

ANCEREWICZ z d. KRASZEWSKA Wanda (1906 - 1979)

Wanda Kraszewska urodziła się 6 czerwca 1906 r. w Warszawie jako córka pracownika budowlanego Stanisława i Stefanii z d. Mierzwińskiej. W latach 1918-1926 uczęszczała w Warszawie do gimnazjum, zaangażowana w harcerstwie. Po zdaniu matury ukończyła w 1927 r. roczny kurs pedagogiczny im. Władysława Spasowskiego i przez przeszło rok pracowała jako nauczycielka w szkole powszechnej w Warszawie. Od jesieni 1928 r. aż do wybuchu wojny, posiadając stopień harcmistrzyni pracowała jako sekretarka Głównej Kwatery Harcerek. W 1936 r. wyszła za mąż za inżyniera Stanisława Ancerewicza.

Po wybuchu wojny, już od września 1939 r., włączyła się do tworzonej wówczas konspiracji harcerskiej. W marcu 1940 r., zaprzysiężona w ZWZ jako „Lena”, rozpoczęła pracę w Wydziale Kolportażu BiP KG, początkowo jako zastępczyni kierownika Wydziału, mjr. Adama Jastrzębskiego, a po jego aresztowaniu w lutym 1941 r. jako kierowniczka tego Wydziału. Jak pisze G. Mazur, znawca działalności BiP: *„Jej zasługą było świetne zorganizowanie i kierowanie Wydziałem, dzięki pracy którego prasa konspiracyjna docierała do wszystkich krańców Generalnego Gubernatorstwa i - przekraczając jego granice - do innych terenów okupowanej Polski, na ziemie włączone do Rzeszy i na Kresy. Do pracy kolporterskiej BiP włączyła wiele harcerek, w tym swoje siostry - Gabrielę Kraszewską „Fełę”, Zofię Kraszewską, Blanę Kraszewską-Rogozińską i Henrykę Kraszewską-Markiewicz”.*

„Lena” kierowała też kolportażem w czasie Powstania - prasa powstańcza docierała do wszystkich walczących dzielnic Warszawy. Po Powstaniu wywieziona przez Niemców do Ursusa, zbiegła stamtąd i wyjechała do Krakowa. W popowstańczej Komendzie Głównej AK „Lena” nadal kierowała kolportażem i łącznością BiP.

Została odznaczona Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego VIRTUTI MILITARI „za zasługi w walce z okupantem niemieckim” i mianowana na stopień kapitana, co zostało zweryfikowane przez Komisję Weryfikacji Odznaczeń przy Zarządzie Głównym ZBOWiD w dniu 19 maja 1967 r. W czasie wojny była także odznaczona Krzyżem Walcznych (1942 r.) i Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami (1944 r.)

Po rozwiązaniu AK „Lena” wiosną 1945 r. skontaktowała się z płk. Janem Rzepeckim i pozostawała w jego dyspozycji jako szefa Delegatury Sił Zbrojnych. W czerwcu 1945 r. objęła funkcję kierowniczki komórki łączności wewnętrznej w KG DSZ oraz sekretarki płk. Rzepeckiego. W sierpniu 1945 r. na jego polecenie wyjechała przez Czechy do Niemiec i

Zob. s. 2!
poufanie

potem do Włoch. Nawiązała kontakty z AKowcami tam przebywającymi a także z szeregiem osób zajmujących wysokie stanowiska w PSZ na Zachodzie, m.in. z gen. Władysławem Andersem. W październiku 1945 r. powróciła do kraju w transporcie repatriacyjnym. Ponownie wyjechała w grudniu tego roku jako kurierka ZG WiN do Paryża, skąd - znów transportem repatriacyjnym - powróciła w lutym 1946 r. do kraju. W kwietniu 1946 r. na polecenie płk. Franciszka Niepokólczyckiego, prezesa II Zarządu WiN po raz trzeci wyruszyła na Zachód z misją do gen. Stanisława Kopańskiego jako ~~pełniącego obowiązki~~ Naczelnego Wodza. Została przypadkowo zatrzymana wraz z mjr Ireną Tomalakową, ps. Soldau, przez czeską straż graniczną i przekazana komunistycznym władzom polskim. Wyrokiem WSR w Warszawie z dnia 7 maja 1947 r. skazana na 8 lat więzienia za przynależność do organizacji WiN. Po zastosowaniu amnestii wyrok ten skrócono jej do 4 lat. W czasie odbycia kary świadczyła w procesie F. Niepokólczyckiego i innych działaczy WiN i PSL, toczącym się w sierpniu - wrześniu 1947 r. Z więzienia w Fordonie wyszła na wolność 29 kwietnia 1950 r.

V. 5. 20. 1946
V. Szape
Fotokop.

Po wyjściu z więzienia W. Ancerewicz pracowała w Szpitalu Wolskim a potem w Instytucie Leków w Warszawie. Wraz z Janiną Oszast, b. kierowniczką kancelarii BiP w Okręgu AK Kraków, poznaną w Fordonie, podjęła akcję pomocy więzionym AKowcom. W końcu 1952 r. przyjęła propozycję J. Oszast wznowienia jako „Grabowska” działalności konspiracyjnej w WiN i ponownego wyjazdu na Zachód. Nie była świadomą trwającej od 1948 r. prowokacji w ramach tzw. V Komendy WiN. W dniu 27 grudnia 1952 r. została aresztowana. Wyszła na wolność 14 września 1953 r. po umorzeniu śledztwa przez Naczelną Prokuraturę Wojskową.

V. ZG

Po wyjściu z więzienia do czerwca 1956 r. była kasjerką w Państwowym Teatrze Lalki i Aktora „Baj” w Warszawie. Następnie, przez 4 lata, pracowała jako starszy ekonomista w PAX-owskich Zjednoczonych Zespołach Gospodarczych „INCO” w Warszawie. W kwietniu 1970 r. przeszła na emeryturę. Zmarła 25 maja 1979 r. w Warszawie. Została pochowana na Cmentarzu Powązkowskim.

Mąż Władysławy, Stanisław Ancerewicz, za którego wyszła w 1936 r. był pracownikiem Okręgowej Dyrekcji Kolei w Warszawie. Rozwiodła się z nim w kwietniu 1946 r. Dzieci nie miała.

=====

A KHK, ao. Ancerewicz W.; APAK, T: 921/WSK; DW Uds.KiOR, WI Nr 12 GKWO ZG ZBoWiD z 29 XII 1962 r.; Armia Krajowa. Dokumenty odznaczeniowo-awansowe, t. 1, s. 46;

Ancerewicz Wanda.

- s. 2 – gen. S. Kopański nie pełnił obowiązków Naczelnego Wodza, natomiast był Szefem Sztabu Naczelnego Wodza,

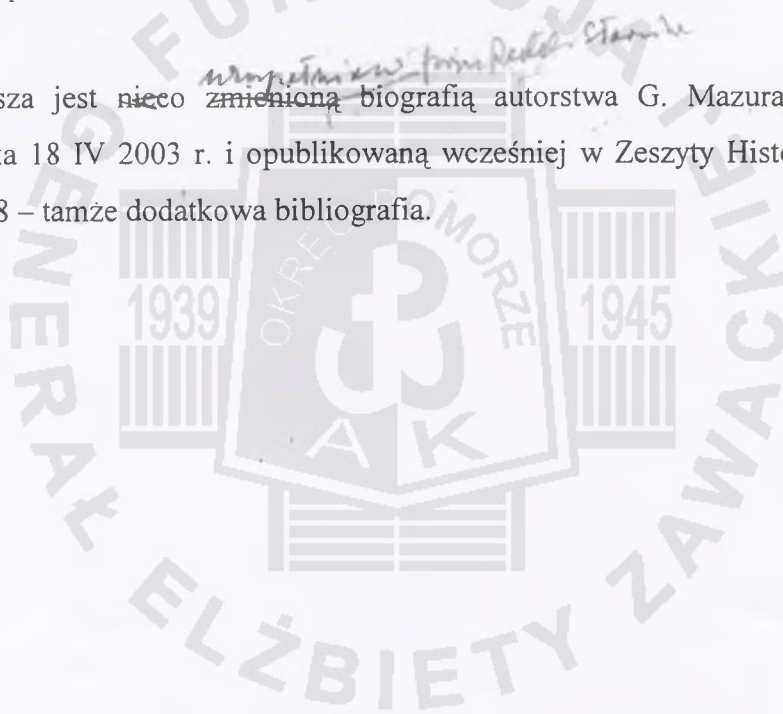
- s. 2 – raczej powinno być: V Zarząd Główny WiN. Komenda WiN, to nazwa potoczna, ewentualnie można ją zostawić, ale poprawne brzmienie to Zarząd Główny. WiN była bowiem organizacją cywilno – polityczną i na jej czele stał Prezes a nie Komendant.

- s. 2 – może byłoby lepiej zamieścić informację o zawarciu małżeństwa na końcu biogramu ?

11/17 uwagi
BOH
x 03
B. Amme-
mauskie-
go

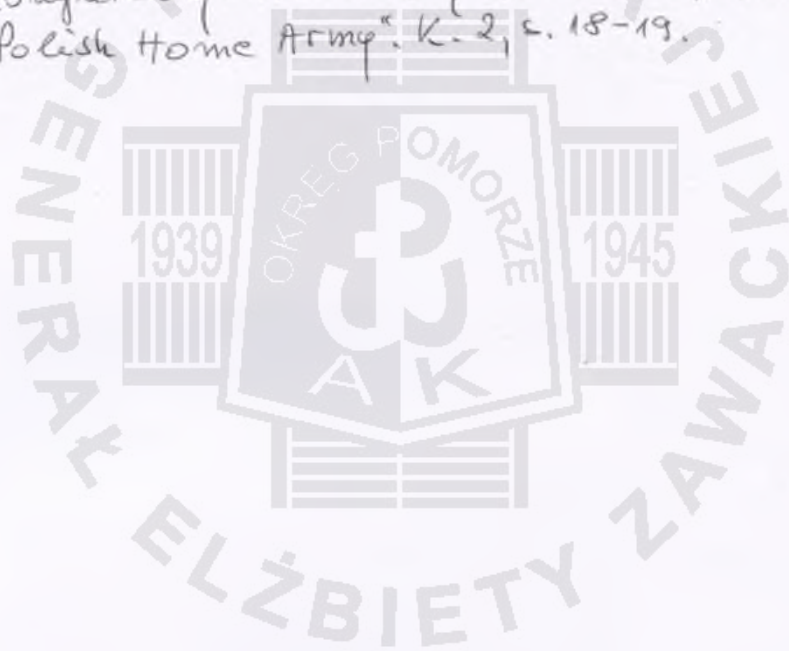
AK rozwój organizacyjny, red. K. Komorowski, W-wa 1996, s. 31; „Dardanele” Delegatura WiN za granicą (1946-1949), pod red. S. J. Rostworowskiego, Wrocław 2000, s. 35; Downarowicz H., *Zapiski z pamięci*, s. 53; *Harcerki 1911-45*, s. 283, 367; Mazur, *Biuro...*, passim; tenże, *Kobiety w łączności i kolportażu BIP-u w ZWZ-AK*, w: *Służba Polek...*, cz. 2, s. 91-93; 96-97; Ney-Krwawicz M., *Kobiety żołnierze Armii Krajowej*, [http://www.polishresistance-ak.org/12% 20 Artile.htm](http://www.polishresistance-ak.org/12%20Artile.htm); tenże *Komenda...*, s. 443-444; tenże, *Kobiety w KG AK*, w: *Służba Polek...*, cz. 2, s. 61, 65; Ślaski, *Polska...*, t. 2, s. 290; Terej J. J., *Na rozstajach dróg*, W-wa 1980, s. 267; Wesołowski, *Order VM i PRL Kaw. VM* – brak; Zagórski, *WiN...*, t. 6, cz. 1, passim, cz. 2, s. 343-345; Zawadzka, *Harcerstwo żeńskie na wschodzie*, s. 39, 90, 225; *Zawołać...*, s. 221-223; *Żołnierze wyklęci. Antykomunistyczne podziemie zbrojne po 1944 r.*, W-wa 2002, s. 113

Biografia powyższa jest ^{wropetnia w form Redak. Staro} nieco zmienioną biografią autorstwa G. Mazura, nadesłaną do Redakcji Słownika 18 IV 2003 r. i opublikowaną wcześniej w Zeszyty Historyczne WiN-u 1996/9, s. 226-228 – także dodatkowa bibliografia.

II. Materiały uzupełniające relację:

- Informacje uzupełniające o (...) Wandzie Kraszewskiej - Ancereviczowej, opr. p. Danuta Kalinowicz - 16.01.1999 i 7.04.1999. Kserokopia. K. 2, s. 1-2.
- Zeszyt historyczne GIN nr 9, art. Gueorgina Mazura "Kraszewska - Ancerevicz Wanda. Fotografię. str. 226-228. Kserokopia. K. 3, s. 3-5.
- 7.4. Egzemplarz z uwagami E.2. i D.Kr. (Pamięć G. Mauer 18.10.2003) K. 3, s. 6-8.
- cykl "Silwetka" w Nike nr 41, styczeń - kwiecień 1998, G. Mauer "Kraszewska - Ancerevicz Wanda" s. 7-10. Fotogr. K. 1, s. 9-10. kserok.
- 7.4. kserokopia. K. 4, s. 11-15.
- Wydmek Komputerowy: Marek Ney-Krawiec "Kobiety Żołnierze Armii Krajowej" K. 2, s. 16-17
- Wydmek Komputerowy: Marek Ney-Krawiec "Women Soldiers of the Polish Home Army" K. 2, s. 18-19.

PISZE DANUTA KALINOWSKA

Informacja o uczestniczeniu młodszej

II/A

P-6/94
20 I 1994

Wanda Kramerska-Ancerevicz ps. Lena, kpt. (6.06.1906 - 25.05.1979) córka
militarna i Stefani z Mierunischich, żona inż. Ancerevicsa.
Zołnier ZWZ-AK od marca 1940 r., a od marca 1941 r. na Wydziale Kółportariu
BIP-u KG aż do rozwiązania AK w 1945 r.

Nota biograficzna jest zamieszczona w monografii dr. Gygona Maruna
„Bimro Informacji i Propagandy SZP-ZWZ-AK 1939-1945 r.”, wyd. PAX.
Zdjęcie „Leny” znajduje się w monografii na wklejce po str. 32, fot. Nr 56.
Zmarła 25 maja 1979 r. i spoczywa na Starych Powązkach w grobie
rodzinnym w kwaterze 138A, rząd 7, prób 4.

Informacji o uczestniczeniu „Leny” i rekrutacji przed wojną i powojnie
nie wlotem wyjechała nawet od rodziny (danej).

Towarzystwo Miłośników Historii
KOMISJA HISTORII
WALCE O NIEPODLEGŁOŚĆ
Rynek Starego Miasta 2/31
00-212 WARSZAWA
tel. 831-63-14

Ważność do stycznia 1994 r.

Danuta Kalinowska

Życie Warszawy 1978 nr 123

Informacja o uczestniczeniu w wojnie (wzruszenie)

II/2

Wanda Krzemula-Anczerowiczowa ps. „Lena” ur. w Wamance
(6.06.1906 - 25.05.1979).

Wykształcenie średnie: matura oraz kurs pedagogiczny
im. Władysława Szarowskiego.

Od września 1927r. do października 1928r. była nauczycielką
w szkole podstawowej w Wamance. Od grudnia 1928r. do
1939r. pracowała jako sekretarka Główniej Kuchni Harcerki.
Od września 1939r. była ulistw w organizowaniu Szarych
Szeregów.

Po wojnie (jako uciekinierka z niemieckiej okupacji) pracowała w
Zjednoczonych Zespołach Gospodarskich „Venitas” jako ekono-
mistka.

Poniżej dane (wynajmiony nauczyciel) wyszukana z archiwum
wobec Wandy Krzemulskiej-Anczerowiczowej Nr. W-10907
złożonej w dn. 25.02.1967r. w Biurowym ZBOWiD a znajdują-
jącej się w archiwum Związku Kombatanów Rzeczypospolitej
Polskiej i Byłych Walkierzy Politycznych (Zespół Gł. w Wamance).

Wamana 7 kwietnia 1994r.

Gracyna Keliwomska

do ~~zestawu~~ (przytoczył II/3

**MATERIAŁY DO „SŁOWNIKA
BIOGRAFICZNEGO UCZESTNIKÓW
WALK Z KOMUNIZMEM” (Biogramy)**

KRASZEWSKA-ANCEREWICZ Wanda

(1906–1979), pseud. „Lena”, „Grabowska”,
harmistrzyni, żołnierz ZWZ-AK, kurierka
WiN.

Uł. 6 VI 1906 r. w Warszawie, jako córka
Stanisława, pracownika budowlanego, i Ste-
lanii z domu Mierzwińskiej. Wł. 1918–1926
uczęszczała do gimnazjum, a po uzyskaniu
matury ukończyła w 1927 r. roczny kurs
pedagogiczny im. Władysława Spasowskie-
go. Od września 1927 r. do października
1928 r. (według innych źródeł od 6 VI 1927
do 15 XI 1928) pracowała jako nauczycielka
w szkole powszechnej w Warszawie.
Następnie od 1 XI (według innych źródeł –
grudnia) 1928 r. aż do wybuchu wojny
pracowała jako sekretarka Głównej Kwatery
Harcerek, posiadała też stopień harmistrzy-
ni. W 1936 r. wyszła za mąż za inżyniera
Stanisława Ancerevicza, pracownika
Okręgowej Dyrekcji Kolei w Warszawie.

25. Wanda Kraszevska-Ancerevicz

Po wybuchu II wojny światowej, już od
września 1939 r. brała udział w organizowa-
niu konspiracyjnych Szarych Szeregów. W marcu 1940 r. rozpoczęła pracę w ZWZ, używając
pseudonimu „Lena”, początkowo jako zastępca kierownika Wydziału Kolportażu Biura Infor-
macji i Propagandy (BIP) Komendy Głównej SZP ZWZ-AK. Po aresztowaniu około 27 II
1941 r. dotychczasowego kierownika Wydziału mjr. Adama Jastrzębskiego i kilku jego
współpracowników, objęła kierownictwo Wydziału Kolportażu. Jej zasługą było świetne
zorganizowanie i kierowanie Wydziałem, dzięki pracy którego prasa konspiracyjna docierała
do wszystkich krańców Generalnego Gubernatorstwa i – przekraczając jego granice – do
innych terenów okupowanej Polski, na ziemie włączone do Rzeszy lub Kresy. Do tego działu
pracy BIP-u włączyła wiele harcerek. Wraz z nią w Wydziale Kolportażu pracowały jako
kolporterki jej siostry: Gabriela Kraszevska ps. „Fela” (od 1940 r.), Zofia Kraszevska (od
1940 r.) i Blanka Rogozińska z domu Kraszevska. Do lokali używanych przez ten Wydział
należały mieszkania przy ul. Kruczej 16 (własność siostry „Leny”, Henryki Markiewicz
z domu Kraszevskiej) i przy ul. Chmielnej 54 (własność Zofii Kraszevskiej). „Lena”
kierowała też kolportażem w czasie powstania warszawskiego; dzięki pracy jej podwładnych

prasa powstańcza docierała do wszystkich dzielnic. Po powstaniu została wywieziona przez Niemców do Ursusa, skąd zbiegła i wyjechała do Krakowa. Kierowała nadal kolportażem i łącznością BIP-u w popowstaniowej Komendzie Głównej AK. Za zasługi w walce z okupantem niemieckim została odznaczona Krzyżem Walecznych (3 IX 1942), Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami (1944), Krzyżem *Virtuti Militari* V klasy.

Wiosną 1945 r. Wanda Kraszewska-Ancerewicz skontaktowała się w Milanówku z płk. dypl. Janem Rzepeckim i będąc do jego dyspozycji przebywała w Podkowie Leśnej; jak się jednak wydaje nie brała udziału w konspiracji. W końcu sierpnia 1945 r. wyjechała nielegalnie przez Czechosłowację do Niemiec. Stamtąd pojechała do Włoch, do swego przyjaciela, płk. Franciszka Edwarda Pfeiffera. Znała go jeszcze sprzed wojny i prawdopodobnie przez nią płk F. E. Pfeiffer włączył do sieci kolportażu BIP-u organ sanacyjny Konwentu Organizacji Niepodległościowych „Myśl Państwowa”, mimo że tego typu praktyki (kolportaż prasy ugrupowań politycznych) były zakazane przez BIP KG AK. Wyjeżdżając na Zachód miała również na polecenie J. Rzepeckiego nawiązać kontakty z AK-owcami przebywającymi na Zachodzie. Spotkała się wtedy z szeregiem osób zajmujących wysokie stanowiska w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie, m.in. z gen. Władysławem Andersem. Uczestniczyła też w zjeździe Związku Harcerstwa Polskiego, który odbył się w Rzymie i Paryżu, i na którym otrzymała propozycję objęcia funkcji Naczelniczki Harcerki na emigracji. Przyjęła ją pod warunkiem objęcia tego stanowiska po powrocie do kraju. Na Zachodzie przebywała do października 1945 r., po czym powróciła do kraju w transporcie repatriacyjnym, i wszczęła kroki rozwodowe. W grudniu t. r. ponownie nielegalnie przez Czechosłowację udala się na Zachód i przyjechała do Paryża. W lutym 1946 r. transportem znów powróciła do kraju i po uzyskaniu w kwietniu t. r. rozwodu próbowała przedostać się nielegalnie przez Czechosłowację na Zachód. Udawała się tam zarówno prywatnie do płk. F. Pfeiffera, jak i z ramienia II Zarządu Głównego WiN-u, jako kurierka, z polecenia jego prezesa płk. Franciszka Niepokólczyckiego. Do Polski przywozła w lutym 1946 r. niewielkie kwoty pieniędzy dla działaczy harcerek w kraju (m.in. Aleksandra Kamińskiego, Zofii Florczak, Antoniego Olbromskiego, Anny Piotrowskiej i Wandy Openchowskiej) od działaczy przebywających za granicą (m.in. Michała Grażyńskiego). Ok. 23 IV 1946 r. (według innych danych 30 IV 1946 r.) wraz z kierownikiem łączności byłej Delegatury Sił Zbrojnych, mjr. AK Ireną Tomalak vel Marią Niedźwiecką ps. „Soldau”, została przypadkowo zatrzymana już na terenie Czechosłowacji przez tamtejszą straż graniczną i przekazana władzom polskim.

Na przesłuchaniach W. Kraszewska-Ancerewicz mówiła głównie o prywatnych aspektach swoich podróży między Zachodem i Polską. Jako kurierka WiN-u wysłana w kwietniu 1946 r. przez płk. F. Niepokólczyckiego przenosiła raporty wywiadowcze za miesiące styczeń, luty i marzec 1946 r., sfotografowane na taśmie filmowej. W procesie J. Rzepeckiego i współtowarzyszy (I Zarządu Głównego WiN-u w lutym 1947 r.) prokurator mówił o przenoszonych przez nią tajnych dokumentach, kiedy jednak adwokat Edward Rettinger wysunął wniosek o przesłuchanie jej w charakterze świadka, prokurator wycofał się z tego: materiały szpiegowskie przenosić miała towarzysząca jej kurierka I. Tomalak. Obie natomiast były świadkami przed sądem w procesie F. Niepokólczyckiego i innych czołowych działaczy WiN-u i PSL toczącym się od 11 VIII do 10 IX 1947 r. W dn. 7 V 1947 r. W. Kraszewska-Ancerewicz skazana została przez WSR w Warszawie na karę 8 lat więzienia, którą przy zastosowaniu amnestii skrócono do 4 lat. Zarzutem była przynależność do organizacji WiN,

gdzie rzekomo miała kierować kolportażem tajnej prasy. Karę odbywała w więzieniu w Fordonie. Zwolniona została 29 IV 1950 r.

Po wyjściu z więzienia W. Kraszewska pracowała od 22 I 1951 r. do 1 VI 1952 r. w Szpitalu Wolskim w Warszawie jako pracownik umysłowy, a następnie do 31 III 1953 r. jako kierownik sekcji w Instytucie Leków w Warszawie. Wraz z Janiną Oszast (szefem kancelarii BIP-u Okręgu AK Kraków), którą poznała w więzieniu w Fordonie, zorganizowała akcję niesienia pomocy dla więzionych członków AK i ich rodzin. W listopadzie lub grudniu 1952 r. przyjęła propozycję J. Oszast ponownego rozpoczęcia działalności konspiracyjnej, przyjmując pseudonim „Grabowska”. Wraz z J. Oszast i Wilhelminą Targowską opracowywała plan przedostania się na Zachód. W dniu 27 XII 1952 r. została jednak aresztowana; być może było to związane z zakończeniem prowadzonej wtedy przez MBP prowokacyjnej operacji tzw. V Zarządu Głównego WiN-u. Więziona była do 14 IX 1953 r., kiedy to na skutek postanowienia Naczelnej Prokuratury Wojskowej o umorzeniu śledztwa została zwolniona z aresztu. Można więc sądzić, że jej aresztowanie było fragmentem licznych wtedy represji wymierzonych w środowisko byłych żołnierzy AK, ale ona sama żadnej działalności nie prowadziła. Sprawa wymaga dalszego przebadania.

Po wyjściu z więzienia W. Kraszewska pracowała najpierw od 8 X 1953 r. do 30 VI 1956 r. jako kasjer w Państwowym Teatrze Lalki i Aktora „Baj” w Warszawie. Następnie od 1 VII 1956 r. do chwili przejścia na emeryturę 30 IV 1970 r. zatrudniona była kolejno jako referent, starszy ekonomista w Zjednoczonych Zespółach Gospodarczych „INCO” w Warszawie. Potem pracowała jeszcze w tym samym przedsiębiorstwie i w tym samym charakterze w wymiarze 1/4 etatu do 30 VI 1978 r., po czym zwolniła się z uwagi na stan zdrowia. Na marginesie należy podkreślić, że właśnie w ZZG PAX-u znalazło pracę wielu AK-owców, często dawnych oficerów bardzo wysokiego szczebla.

W. Kraszewska-Anczewicz zmarła 25 V 1979 r. w Warszawie i została pochowana na Cmentarzu Powązkowskim.

Archiwum Delegatury UOP w Krakowie: Sprawa F. Niepokólczyckiego i innych, 740/III, t. 2, k. 4, Oszast Janina, 949/III, Kraszewska Wanda, 3550/II, – Informacje Danuty Kalinowskiej z Warszawy; List Wydziału Spraw Pracowniczych „INCO-VERITAS” do autora z 15 II 1996 r.; – *Proces krakowski. Niepokólczycki. Mierza i inni przed sądem Rzeczypospolitej*, Warszawa 1948, s. 267–269; *Zawzgl Główny Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość” przed sądem komunistycznym*, Oprac. A. Zagórski, „Zeszyty Historyczne WiN-u”, nr 7, 1995, s. 200 (dotyczy I. Tomalak); *Harcerki 1939–1945. Relacje – pamiętniki, wybór i oprac. K. Wyczańska*, Warszawa 1985, s. 146, 204; G. Mazur, *Biuro Informacji i Propagandy SZP-ZIWZ-AK 1939–1945*, Warszawa 1987, s. 149–157, 366, 369, 393; M. Ney-Krwawiec, *Komenda Główna Armii Krajowej 1939–1945*, Warszawa 1990, s. 438, 443–444; H. Sudlitz, *Sprawa pułkownika Rzepeckiego (część II)*, „Głos” nr 62/63, 1990, s. 90–92; R. Terlecki, *Dyktando zdrady. Polska w 1947 roku*, Kraków 1991, s. 102–103; Z. Woźniczka, *Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość” 1945–1952*, Warszawa 1992, s. 85.

Grzegorz Mazur

III
źródła
dokumentacji

59

komplet 9. marca 18 1103
II/6

**MATERIAŁY DO „SŁOWNIKA
BIOGRAFICZNEGO UCZESTNIKÓW
WALK Z KOMUNIZMEM” (Biogramy)**

KRASZEWSKA-ANCEREWICZ Wanda

25. Wanda Kraszevska-Ancerewicz

(1906–1979), pseud. „Lena”, „Grabowska”, harmistrzyni, żołnierz ZWZ-AK, kurierka WiN.

Ur. 6 VI 1906 r. w Warszawie, jako córka Stanisława, pracownika budowlanego, i Stefanii z domu Mierzwińskiej. W l. 1918–1926 uczęszczała do gimnazjum, a po uzyskaniu matury ukończyła w 1927 r. roczny kurs pedagogiczny im. Władysława Spasowskiego. Od września 1927 r. do października 1928 r. (według innych źródeł od 6 VI 1927 do 15 XI 1928) pracowała jako nauczycielka w szkole powszechnej w Warszawie. Następnie od 1 XI (według innych źródeł – grudnia) 1928 r. aż do wybuchu wojny pracowała jako sekretarka Głównej Kwatery Harcererek, posiadała też stopień harmistrzyni. W 1936 r. wyszła za mąż za inżyniera Stanisława Ancerewicza, pracownika Okręgowej Dyrekcji Kolei w Warszawie.

Po wybuchu II wojny światowej, już od września 1939 r. brała udział w organizowaniu konspiracyjnych Szarych Szeregów. W marcu 1940 r. rozpoczęła pracę w ZWZ, używając pseudonimu „Lena”, początkowo jako zastępca kierownika Wydziału Kolportażu Biura Informacji i Propagandy (BIP) Komendy Głównej SZP-ZWZ-AK. Po aresztowaniu około 27 II 1941 r. dotychczasowego kierownika Wydziału mjr. Adama Jastrzębskiego i kilku jego współpracowników, objęła kierownictwo Wydziału Kolportażu. Jej zasługą było świetne zorganizowanie i kierowanie Wydziałem, dzięki pracy którego prasa konspiracyjna docierała do wszystkich krańców Generalnego Gubernatorstwa i – przekraczając jego granice – do innych terenów okupowanej Polski, na ziemie włączone do Rzeszy lub Kresy. Do tego działu pracy BIP-u włączyła wiele harcererek. Wraz z nią w Wydziale Kolportażu pracowały jako kolporterki jej siostry: Gabriela Kraszevska ps. „Fela” (od 1940 r.), Zofia Kraszevska (od 1940 r.) i Blanka Rogozińska z domu Kraszevska. Do lokali używanych przez ten Wydział należały mieszkania przy ul. Kruczej 16 (własność siostry „Leny”, Henryki Markiewicz z domu Kraszevskiej) i przy ul. Chmielnej 54 (własność Zofii Kraszevskiej). „Lena” kierowała też kolportażem w czasie powstania warszawskiego; dzięki pracy jej podwładnych

prasa powstańcza docierała do wszystkich dzielnic. Po powstaniu została wywieziona przez Niemców do Ursusa, skąd zbiegła i wyjechała do Krakowa. Kierowała nadal kolportażem i łącznością BIP-u w popowstaniowej Komendzie Głównej AK. Za zasługi w walce z okupantem niemieckim została odznaczona Krzyżem Walecznych (3 IX 1942), Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami (1944), Krzyżem *Virtuti Militari* V klasy. ✓

Wiosną 1945 r. Wanda Kraszewska-Ancerewicz skontaktowała się w Milanówku z płk. dypl. Janem Rzepeckim i będąc do jego dyspozycji przebywała w Podkowie Leśnej; jak się jednak wydaje nie brała udziału w konspiracji. W końcu sierpnia 1945 r. wyjechała nielegalnie przez Czechosłowację do Niemiec. Stamtąd pojechała do Włoch, do swego przyjaciela, płk. Franciszka Edwarda Pfeiffera. Znała go jeszcze sprzed wojny i prawdopodobnie przez nią płk F. E. Pfeiffer włączył do sieci kolportażu BIP-u organ sanacyjny Konwentu Organizacji Niepodległościowych „Myśl Państwowa”, mimo że tego typu praktyki (kolportaż prasy ugrupowań politycznych) były zakazane przez BIP KG AK. Wyjeżdżając na Zachód miała również na polecenie J. Rzepeckiego nawiązać kontakty z AK-owcami przebywającymi na Zachodzie. Spotkała się wtedy z szeregiem osób zajmujących wysokie stanowiska w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie, m.in. z gen. Władysławem Andersem. Uczestniczyła też w zjeździe Związku Harcerstwa Polskiego, który odbył się w Rzymie i Paryżu, i na którym otrzymała propozycję objęcia funkcji Naczelniczki Harcerek na emigracji. Przyjęła ją pod warunkiem objęcia tego stanowiska po powrocie do kraju. Na Zachodzie przebywała do października 1945 r., po czym powróciła do kraju w transporcie repatriacyjnym, i wszczęła kroki rozwodowe. W grudniu t. r. ponownie nielegalnie przez Czechosłowację udała się na Zachód i przyjechała do Paryża. W lutym 1946 r. transportem znów powróciła do kraju i po uzyskaniu w kwietniu t. r. rozwodu próbowała przedostać się nielegalnie przez Czechosłowację na Zachód. Udawała się tam zarówno prywatnie do płk. F. Pfeiffera, jak i z ramienia II Zarządu Głównego WiN-u, jako kurierka, z polecenia jego prezesa płk. Franciszka Niepokólczyckiego. Do Polski przywiozła w lutym 1946 r. niewielkie kwoty pieniędzy dla działaczy harcerskich w kraju (m.in. Aleksandra Kamińskiego, Zofii Floreczak, Antoniego Olbromskiego, Anny Piotrowskiej i Wandy Openchowskiej) od działaczy przebywających za granicą (m.in. Michała Grażyńskiego). Ok. 23 IV 1946 r. (według innych danych 30 IV 1946 r.) wraz z kierownikiem łączności byłej Delegatury Sił Zbrojnych, mjr. AK Ireną Tomalak vel Marią Niedźwiecką ps. „Soldau”, została przypadkowo zatrzymana już na terenie Czechosłowacji przez tamtejszą straż graniczną i przekazana władzom polskim. ✓

Na przesłuchaniach W. Kraszewska-Ancerewicz mówiła głównie o prywatnych aspektach swoich podróży między Zachodem i Polską. Jako kurierka WiN-u wysłana w kwietniu 1946 r. przez płk. F. Niepokólczyckiego przenosiła raporty wywiadowcze za miesiące styczeń, luty i marzec 1946 r., sfotografowane na taśmie filmowej. W procesie J. Rzepeckiego i współtowarzyszy (I Zarządu Głównego WiN-u w lutym 1947 r.) prokurator mówił o przenoszonych przez nią tajnych dokumentach, kiedy jednak adwokat Edward Rettinger wysunął wniosek o przesłuchanie jej w charakterze świadka, prokurator wycofał się z tego; materiały szpiegowskie przenosić miała towarzysząca jej kurierka I. Tomalak. Obie natomiast były świadkami przed sądem w procesie F. Niepokólczyckiego i innych czołowych działaczy WiN-u i PSL toczącym się od 11 VIII do 10 IX 1947 r. W dn. 7 V 1947 r. W. Kraszewska-Ancerewicz skazana została przez WSR w Warszawie na karę 8 lat więzienia, którą przy zastosowaniu amnestii skrócono do 4 lat. Zarzutem była przynależność do organizacji WiN. ✓

11/8

gdzie rzekomo miała kierować kolportażem tajnej prasy. Karę odbywała w więzieniu w Fordonie. Zwolniona została 29 IV 1950 r.

Po wyjściu z więzienia W. Kraszewska pracowała od 22 I 1951 r. do 1 VI 1952 r. w Szpitalu Wolskim w Warszawie jako pracownik umysłowy, a następnie do 31 III 1953 r. jako kierownik sekcji w Instytucie Leków w Warszawie. Wraz z Janiną Oszast (szefem kancelarii BIP-u Okręgu AK Kraków), którą poznała w więzieniu w Fordonie, zorganizowała akcję niesienia pomocy dla więzionych członków AK i ich rodzin. W listopadzie lub grudniu 1952 r. przyjęła propozycję J. Oszast ponownego rozpoczęcia działalności konspiracyjnej, przyjmując pseudonim „Grabowska”. Wraz z J. Oszast i Wilhelminą Targowską opracowywała plan przedostania się na Zachód. W dniu 27 XII 1952 r. została jednak aresztowana; być może było to związane z zakończeniem prowadzonej wtedy przez MBP prowokacyjnej operacji tzw. V Zarządu Głównego WiN-u. Więziona była do 14 IX 1953 r., kiedy to na skutek postanowienia Naczelnej Prokuratury Wojskowej o umorzeniu śledztwa została zwolniona z aresztu. Można więc sądzić, że jej aresztowanie było fragmentem licznych wtedy represji wymierzonych w środowisko byłych żołnierzy AK, ale ona sama żadnej działalności nie prowadziła. Sprawa wymaga dalszego przebadania.

Po wyjściu z więzienia W. Kraszewska pracowała najpierw od 8 X 1953 r. do 30 VI 1956 r. jako kasjer w Państwowym Teatrze Lalki i Aktora „Baj” w Warszawie. Następnie od 1 VII 1956 r. do chwili przejścia na emeryturę 30 IV 1970 r. zatrudniona była kolejno jako referent, starszy ekonomista w Zjednoczonych Zespołach Gospodarczych „INCO” w Warszawie. Potem pracowała jeszcze w tym samym przedsiębiorstwie i w tym samym charakterze w wymiarze 1/4 etatu do 30 VI 1978 r., po czym zwolniła się z uwagi na stan zdrowia. Na marginesie należy podkreślić, że właśnie w ZZG PAX-u znalazło pracę wielu AK-owców, często dawnych oficerów bardzo wysokiego szczebla.

W. Kraszewska-Ancerewicz zmarła 25 V 1979 r. w Warszawie i została pochowana na Cmentarzu Powązkowskim.

Archiwum
N
27/10/1950

Archiwum
N
27/10/1950

Archiwum Delegatury UOP w Krakowie: Sprawa F. Niepokólczyckiego i innych, 740/III, t. 2, k. 4. Oszast Janina, 9493/II. Kraszewska Wanda, 3550/II; – Informacje Danuty Kalinowskiej z Warszawy; List Wydziału Spraw Pracowniczych „INCO-VERITAS” do autora z 15 II 1996 r.; – *Proces krakowski. Niepokólczycki, Mierza i inni przed sądem Rzeczypospolitej*, Warszawa 1948, s. 267–269; *I Zarząd Główny Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość” przed sądem komunistycznym*. Oprac. A. Zagórski. „Zeszyty Historyczne WiN-u”, nr 7: 1995, s. 200 (dotyczy I. Tomalak); *Harcerki 1939–1945. Relacje – pamiętniki*, wybór i oprac. K. Wyczańska, Warszawa 1985, s. 146, 204; G. Mazur, *Biuro Informacji i Propagandy SZP-ZWZ-AK 1939–1945*, Warszawa 1987, s. 149–157, 366, 369, 393; M. Ney-Krwawiec, *Komenda Główna Armii Krajowej 1939–1945*, Warszawa 1990, s. 438, 443–444; H. Sudlitz, *Sprawa pułkownika Rzepeckiego (część II)*, „Głos” nr 62/63: 1990, s. 90–92; R. Terlecki, *Dyktatura zdrady. Polska w 1947 roku*, Kraków 1991, s. 102–103; Z. Woźniczka, *Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość” 1945–1952*, Warszawa 1992, s. 85.

Grzegorz Mazur

SYLWETKA

Grzegorz Mazur

KRASZEWSKA - ANCEREWICZ Wanda

(1906-1979), pseud. "Lena", "Grabowska", harcmistrzyni, żołnierz ZWZ-AK, kurierka WiN.

Urodzona 6 VI 1906 r. w Warszawie, jako córka Stanisława, pracownika budowlanego, i Stefanii z domu Mierzwinskiej. W latach 1918-1926 uczęszczała do gimnazjum, a po uzyskaniu matury ukończyła w 1927 r. roczny kurs pedagogiczny im. Władysława Spasowskiego. Od września 1927 r. do października 1928 r. (według różnych źródeł od 6 VI 1927 do 15 XI 1928) pracowała jako nauczycielka w szkole powszechnej w Warszawie. Następnie od 1 XI (według innych źródeł - grudnia) 1928 r. aż do wybuchu wojny pracowała jako sekretarka Głównej Kwatery Harcererek, posiadała też stopień harcmistrzyni. W 1936 r. wyszła za mąż za inżyniera Stanisława Ancerewicza, pracownika Okręgowej Dyrekcji Kolei w Warszawie.

Po wybuchu II wojny światowej, już od września 1939 r. brała udział w organizowaniu konspiracyjnych Szarych Szeregów. W marcu 1940 r. rozpoczęła pracę w ZWZ, używając pseudonimu "Lena", początkowo jako zastępca kierownika Wydziału Kolportażu Biura Informacji i Propagandy (BIP) Komendy Głównej SZP-ZWZ-AK. Po aresztowaniu około 27 II 1941 r. dotychczasowego kierownika Wydziału mjr. Adama Jastrzębskiego i kilku jego współpracowników, objęła kierownictwo Wydziału Kolportażu. Jej zasługą było świetne zorganizowanie i kierowanie Wydziałem, dzięki pracy którego prasa konspiracyjna docierała do wszystkich krańców Generalnego Gubernatorstwa i - przekraczając jego granice - do innych terenów okupowanej Polski, na ziemię włączoną do Rzeszy lub Kresy. Do tego Wydziału pracy BIP-u włączyła wiele harcererek. Wraz z nią w Wydziale Kolportażu pracowały jako kolporterki jej siostry: Gabriela Kraszevska

ps. "Fela" (od 1940 r.), Zofia Kraszevska (od 1940 r.) i Blanka Rogozińska z domu Kraszevska. Do lokali używanych przez ten Wydział należały mieszkania przy ul. Kruczej 16 (własność siostry "Lena", Henryki Markiewicz z domu Kraszevskiej) i przy ul. Chmielnej 54 (własność Zofii Kraszevskiej). "Lena" kierowała też kolportażem w czasie Powstania Warszawskiego; dzięki pracy jej podwładnych prasa powstańcza docierała do wszystkich dzielnic. Po powstaniu została wywieziona przez Niemców do Ursusa, skąd zbiegła i wyjechała do Krakowa. Kierowała nadal kolportażem i łącznością BIP-u w powstaniowej Komendzie Głównej AK. Za zasługi w walce z okupantem niemieckim została odznaczona Krzyżem Walecznych (3 IX 1942), Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami (1944), Krzyżem Virtuti Militari V klasy.

Wiosną 1945 r. Wanda Kraszevska-Ancerewicz skontaktowała się w Milanówku z płk. dypl. Janem Rzepeckim i będąc do jego dyspozycji przebywała w Podkowie Leśnej; jak się jednak wydaje nie brała udziału w konspiracji. W końcu sierpnia 1945 r. wyjechała nielegalnie przez Czechosłowację do Niemiec. Stamtąd pojechała do Włoch, do swego przyjaciela, płk. Franciszka Edwarda Pfeiffera. Znała go jeszcze sprzed wojny i prawdopodobnie przez nią płk. F. E. Pfeiffer włączył do sieci kolportażu BIP-u organ sanacyjny Konwentu Organizacji Niepodległościowych "Mysł Państwowa", mimo że tego typu praktyki (kolportaż prasy ugrupowań politycznych) były zakazane przez BIP KG AK. Wyjeżdżając na Zachód miała również, na polecenie J. Rzepeckiego, nawiązać kontakty z AK-owcami przebywającymi na Zachodzie. Spotkała się wtedy z szeregiem osób zajmujących wysokie stanowiska w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie, m.in. z gen. Władysławem Andersem. Uczestniczyła też w zjeździe Związku Harcerstwa Polskiego, który odbył się w Rzymie i Paryżu, i na którym otrzymała propozycję objęcia funkcji Naczelniczki Harcererek na emigracji. Przyjęła ją pod warunkiem objęcia tego stanowiska po powrocie do kraju. Na Zachodzie przebywała do października 1945 r., po czym wróciła do kraju w transporcie repatriacyjnym, i weszła kroki rozwodowe. W grudniu t.r. ponownie nielegalnie przez Czechosłowację udała się na Zachód i przyjechała do Paryża. W lutym 1946 r. transportem znów powróciła do kraju i po uzyskaniu w kwietniu t.r. rozvodu próbowała przedostać się nielegalnie przez Czechosłowację na Zachód. Udała się tam zarówno prywatnie do płk. F. Pfeiffera jak i z ramienia II Zarządu Głównego WiN-u jako kurierka, z polecenia

jego prezesa płk. Franciszka Niepokólczyckiego. Do Polski przywozła w lutym 1946 r. niewielkie kwoty pieniędzy dla działaczy harcerskich w kraju (m.in. Aleksandra Kamińskiego, Zofii Florenzak, Antoniego Olbromskiego, Anny Piotrowskiej i Wandy Openchowskiej) od działaczy przebywających za granicą (m.in. Michała Grazyńskiego). Około 23 IV 1946 r. (według innych danych 30 IV 1946 r.) wraz z kierownikiem łączności byłej Delegatury Sił Zbrojnych, mjr. AK Ireną Tomalak vel Marią Niedźwiecką ps. "Soldat", została przypadkowo zatrzymana już na terenie Czechosłowacji przez tamtejszą straż graniczną i przekazana władzom polskim.

Na przesłuchaniach W. Kraszewska-Ancerevicz mówiła głównie o prywatnych aspektach swoich podróży między Zachodem i Polską. Jako kurierka WiN-u wysłana w kwietniu 1946 r. przez płk. F. Niepokólczyckiego przynosiła raporty wywiadowcze za miesiące styczeń, luty i marzec 1946 r. sfotografowane na taśmie filmowej. W procesie J. Rzepeckiego i współtowarzyszy (I Zarządu Głównego WiN-u w lutym 1947 r.) prokurator mówił o przeczyszczonych przez nią tajnych dokumentach, kiedy jednak adwokat Edward Rettinger wysunął wniosek o przedłużanie jej w charakterze świadka, prokurator wycofał się z tego; materiały szpiegowskie przynosić miała towarzysząca jej kurierka I. Tomalak. Obie natomiast były świadkami przed sądem w procesie F. Niepokólczyckiego i innych czołowych działaczy WiN-u i PSL toczącym się od 11 VIII do 10 IX 1947 r. W dn. 7 V 1947 r. W. Kraszewska-Ancerevicz skazana została przez WSR w Warszawie na karę 8 lat więzienia, którą przy zastosowaniu amnestii skrócono do 4 lat. Zarzutem była przynależność do organizacji WiN, gdzie rzekomo miała kierować kolportażem tajnej prasy. Karę odbywała w więzieniu w Fordonie. Zwolniona została 29 IV 1950 r.

Po wyjściu z więzienia W. Kraszewska pracowała od 22 I 1951 r. do 1 VI 1952 r. w Szpitalu Wolskim w Warszawie jako pracownik umysłowy, a następnie do 31 III 1953 r. jako kierownik sekcji w Instytucie Leków w Warszawie. Wraz z Janiną Oszaś (szefem kancelarii BIP-u Okręgu AK Kraków), którą poznała w więzieniu w Fordonie, zorganizowała akcję niesienia pomocy dla więzionych członków AK i ich rodzin. W listopadzie lub grudniu 1952 r. przyjęła propozycję J. Oszaś ponownego rozpoczęcia działalności konspiracyjnej, przyjmując pseudonim "Grabowska". Wraz z J. Oszaś i Wilhelmijną Targowską opracowywała plan przedostania się na Zachód. W dniu 27 XII 1952 r. została jednak aresztowana; być może było to związane

z zakończeniem prowadzonej wtedy przez MBP prowokacyjnej operacji tzw. V Zarządu Głównego WiN-u. Więziona była do 14 IX 1953 r., kiedy to na skutek postanowienia Naczelnego Prokuratora Wojskowej o umorzeniu śledztwa została zwolniona z aresztu. Można więc sądzić, że jej aresztowanie było fragmentem licznych wtedy represji wymierzonych w środowisko byłych żołnierzy AK, ale ona sama żadnej działalności nie prowadziła. Sprawa wymaga dalszego przebadania.

Po wyjściu z więzienia W. Kraszewska pracowała najpierw od 8 X 1953 r. do 30 VI 1956 r. jako kasjer w Państwowym Teatrze Lalki i Aktora "Baj" w Warszawie. Następnie od 1 VII 1956 r. do chwili przejścia na emeryturę 30 IV 1970 r. zatrudniona była kolejno jako referent i starszy ekonomista w Zjednoczonych Zespółach Gospodarczych "INCO" w Warszawie. Potem pracowała jeszcze w tym samym przedsiębiorstwie i w tym samym charakterze w wymiarze 1/4 etatu do 30 VI 1978 r., po czym zwołniona się z uwagi na stan zdrowia. Na marginesie należy podkreślić, że właśnie w ZZG PAX-u znalazło pracę wielu AK-owców, często dawnych oficerów bardzo wysokiego szczebla.

W. Kraszewska-Ancerevicz zmarła 25 V 1979 r. w Warszawie i została pochowana na Cmentarzu Powązkowskim.

(Zeszyty Historyczne WiN-u nr 9, maj 1996, ss. 226-228).

S p r a w o z d a n i e z pracy komórki kolportażowej BIP-u K. Gl. A.K. kryptonim "225" lub "Ruch" za okres marzec 1941 r. - październik 1944 r.

Do pracy w ZWZ została skierowana przez Komendantkę Pogotowia Harcerek w marcu 1940 r. i otrzymałam przydział do komórki kolportażowej prasy konspiracyjnej, wydawanej przez ZWZ, potem AK.

Szefem tej komórki był podpor. Adam Jastrzębski "K o r w i n".
Zadaniem moim było:

- 1) wyszukiwanie odpowiednich lokali do przyjmowania prasy z drukarni,
- 2) podział dostarczonej prasy wg otrzymanego rozdziałnika,
- 3) odpowiednie pakowanie prasy, wydawanie jej zgłaszającym się łącznikom, wzgl. dostarczanie prasy na wskazane adresy w W-wie,
- 4) werbowanie odpowiednich ludzi do kolportażu.

SYLWETKA

Grzegorz Mazur

KRSZEWSKA - ^{rod. 1936r.}ANCEREWICZ Wanda

(1906-1979), pseud. "Lena", "Grabowska", harcemistrzyni, żołnierz ZWZ-AK, kurierka WiN.

Urodzona 6 VI 1906 r. w Warszawie, jako córka Stanisława, pracownika budowlanego, i Stefanii z domu Mierzwińskiej. W l. 1918-1926 uczęszczała do gimnazjum, a po uzyskaniu matury ukończyła w 1927 r. roczny kurs pedagogiczny im. Władysława Spasowskiego. Od września 1927 r. do października 1928 r. (według różnych źródeł od 6 VI 1927 do 15 XI 1928) pracowała jako nauczycielka w szkole powszechnej w Warszawie. Następnie od 1 XI (według innych źródeł - grudnia) 1928 r. aż do wybuchu wojny pracowała jako sekretarka Głównej Kwatery Harcererek, posiadała też stopień harcemistrzyni. W 1936 r. wyszła za mąż za inżyniera Stanisława Ancerewicza, pracownika Okręgowej Dyrekcji Kolei w Warszawie.

Po wybuchu II wojny światowej, już od września 1939 r. brała udział w organizowaniu konspiracyjnych Szarych Szeregów. W marcu 1940 r. rozpoczęła pracę w ZWZ, używając pseudonimu "Lena", początkowo jako zastępca kierownika Wydziału Kolportażu Biura Informacji i Propagandy (BIP) Komendy Głównej SZP-ZWZ-AK. Po aresztowaniu około 27 II 1941 r. dotychczasowego kierownika Wydziału mjr. Adama Jastrzębskiego i kilku jego współpracowników, objęła kierownictwo Wydziału Kolportażu. Jej zasługą było świetne zorganizowanie i kierowanie Wydziałem, dzięki pracy którego prasa konspiracyjna docierała do wszystkich krańców Generalnego Gubernatorstwa i - przekraczając jego granice - do innych terenów okupowanej Polski, na ziemie włączone do Rzeszy lub Kresy. Do tego działu pracy BIP-u włączyła wiele harcerek. Wraz z nią w Wydziale Kolportażu pracowały jako kolporterki jej siostry: Gabriela Kraszevska

ps. "Tela" (od 1940 r.), Zofia Kraszewska (od 1940 r.) i Blanka Rogozińska z domu Kraszewska. Do lokali używanych przez ten Wydział należały mieszkania przy ul. Kruczej 16 (własność siostry "Leny", Henryki Markiewicz z domu Kraszewskiej) i przy ul. Chmielnej 54 (własność Zofii Kraszewskiej). "Lena" kierowała też kolportażem w czasie Powstania Warszawskiego; dzięki pracy jej podwładnych prasa powstańcza docierała do wszystkich dzielnic. Po powstaniu została wywieziona przez Niemców do Ursusa, skąd zbiegła i wyjechała do Krakowa. Kierowała nadal kolportażem i łącznością BIP-u w powstaniowej Komendzie Głównej AK. Za zasługi w walce z okupantem niemieckim została odznaczona Krzyżem Walecznych (3 IX 1942), Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami (1944), Krzyżem Virtuti Militari V klasy.

Wiosną 1945 r. Wanda Kraszewska-Ancerewicz skontaktowała się w Milanówku z płk. dypl. Janem Rzepeckim i będąc do jego dyspozycji przebywała w Podkowie Leśnej; jak się jednak wydaje nie brała udziału w konspiracji. W końcu sierpnia 1945 r. wyjechała nielegalnie przez Czechosłowację do Niemiec. Stamtąd pojechała do Włoch, do swego przyjaciela, płk. Franciszka Edwarda Pfeiffera. Znała go jeszcze sprzed wojny i prawdopodobnie przez nią płk. F. E. Pfeiffer włączył do sieci kolportażu BIP-u organ sanacyjnego Konwentu Organizacji Niepodległościowych "Myśl Państwowa", mimo że tego typu praktyki (kolportaż prasy ugrupowań politycznych) były zakazane przez BIP KG AK. Wyjeżdżając na Zachód miała również, na polecenie J. Rzepeckiego, nawiązać kontakty z AK-owcami przebywającymi na Zachodzie. Spotkała się wtedy z szeregiem osób zajmujących wysokie stanowiska w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie, m.in. z gen. Władysławem Andersem. Uczestniczyła też w zjeździe Związku Harcerstwa Polskiego, który odbył się w Rzymie i Paryżu, i na którym otrzymała propozycję objęcia funkcji Naczelniczki Harcererek na emigracji. Przyjęła ją pod warunkiem objęcia tego stanowiska po powrocie do kraju. Na Zachodzie przebywała do października 1945 r., po czym wróciła do kraju w transporcie repatriacyjnym, i wszczęła kroki rozwodowe. W grudniu t.r. ponownie nielegalnie przez Czechosłowację udała się na Zachód i przyjechała do Paryża. W lutym 1946 r. transportem znów powróciła do kraju i po uzyskaniu w kwietniu t.r. rozwodu próbowała przedostać się nielegalnie przez Czechosłowację na Zachód. Udawała się tam zarówno prywatnie do płk. F. Pfeiffera jak i z ramienia II Zarządu Głównego WiN-u jako kurierka, z polecenia

WiN

Grabowska Wilhelmina

zob.:

Kraszewska - Ancerewicz IV., T. 921/WSK

MC 98

er/ii

jego prezesa plk. Franciszka Niepokoleczyckiego. Do Polski przywozła w lutym 1946 r. niewielkie kwoty pieniędzy dla działaczy harcerskich w kraju (m.in. Aleksandra Kammskiego, Zofii Florenzak, Antoniego Olbromskiego, Anny Protrowskiej i Wandy Openchowskiej) od działaczy przebywających za granicą (m.in. Michała Grazyńskiego). Około 23 IV 1946 r. (według innych danych 30 IV 1946 r.) wraz z kierownikiem łączności byłej Delegatury Sił Zbrojnych, mjr. AK Ireną Tomalak vel Marią Niedźwiecką ps. "Soldau", została przypadkowo zatrzymana już na terenie Czechosłowacji przez tamtejszą straż graniczną i przekazana władzom polskim.

Na przesłuchaniach W. Kraszewska-Ancerewicz mówiła głównie o prywatnych aspektach swoich podróży między Zachodem i Polską. Jako kurierka WiN-u wysłana w kwietniu 1946 r. przez plk. F. Niepokoleczyckiego przenosiła raporty wywiadowcze za miesiące styczeń, luty i marzec 1946 r. sfotografowane na taśmie filmowej. W procesie J. Rzepeckiego i współtowarzyszy (I Zarządu Głównego WiN-u w lutym 1947 r.) prokurator mówił o przenoszonych przez nią tajnych dokumentach, kiedy jednak adwokat Edward Rettinger wysunął wniosek o przeluchanie jej w charakterze świadka, prokurator wycofał się z tego: materiały szpiegowskie przenosić miała towarzysząca jej kurierka I. Tomalak. Obie natomiast były świadkami przed sądem w procesie F. Niepokoleczyckiego i innych czołowych działaczy WiN-u i PSL toczącym się od 11 VIII do 10 IX 1947 r. W dn. 7 V 1947 r. W. Kraszewska-Ancerewicz skazana została przez WSR w Warszawie na karę 8 lat więzienia, którą przy zastosowaniu amnestii skrócono do 4 lat. Zarzutom była przynależność do organizacji WiN, gdzie rzekomo miała kierować kolportażem tajnej prasy. Karę odbywała w więzieniu w Fordoniu. Zwolniona została 29 IV 1950 r.

Po wyjściu z więzienia W. Kraszewska pracowała od 22 I 1951 r. do 1 VI 1952 r. w Szpitalu Wolskim w Warszawie jako pracownik umysłowy, a następnie do 31 III 1953 r. jako kierownik sekcji w Instytucie Leków w Warszawie. Wraz z Janiną Oszast (szefem kancelarii BIP-u Okręgu AK Kraków), którą poznała w więzieniu w Fordoniu, zorganizowała akcję niesienia pomocy dla więzionych członków AK i ich rodzin. W listopadzie lub grudniu 1952 r. przyjęła propozycję J. Oszast ponownego rozpoczęcia działalności konspiracyjnej, przyjmując pseudonim "Grabowska". Wraz z J. Oszast i Wilhelminą Targowską opracowywała plan przedostania się na Zachód. W dniu 27 XII 1952 r. została jednak aresztowana; być może było to związane

11/15

z zakończeniem prowadzonej wtedy przez MBP prowokacyjnej operacji tzw. V Zarządu Głównego WiN-u. Więziona była do 14 IX 1953 r., kiedy to na skutek postanowienia Naczelnego Prokuratora Wojskowego o umorzeniu śledztwa została zwolniona z aresztu. Można więc sądzić, że jej aresztowanie było fragmentem licznych wtedy represji wymierzonych w środowisko byłych żołnierzy AK, ale ona sama żadnej działalności nie prowadziła. Sprawa wymaga dalszego przebadania.

Po wyjściu z więzienia W. Kraszewska pracowała najpierw od 8 X 1953 r. do 30 VI 1956 r. jako kasjer w Państwowym Teatrze Lalki i Aktora "Baj" w Warszawie. Następnie od 1 VII 1956 r. do chwili przejścia na emeryturę 30 IV 1970 r. zatrudniona była kolejno jako referent i starszy ekonomista w Zjednoczonych Zespołach Gospodarczych "INCO" w Warszawie. Potem pracowała jeszcze w tym samym przedsiębiorstwie i w tym samym charakterze w wymiarze 1/4 etatu do 30 VI 1978 r., po czym zwolniła się z uwagi na stan zdrowia. Na marginesie należy podkreślić, że właśnie w ZZG PAX-u znalazło pracę wielu AK-owców, często dawnych oficerów bardzo wysokiego szczebla.

W. Kraszewska-Ancerewicz zmarła 25 V 1979 r. w Warszawie i została pochowana na Cmentarzu Powązkowskim.

(Zeszyty Historyczne WiN-u nr 9, maj 1996, ss. 226-228.)

S p r a w o z d a n i e
z pracy komórki kolportażowej BIP-u K. Gł. A.K.
kryptonim "225" lub "Ruch"
za okres marzec 1941 r. - październik 1944 r.

Do pracy w ZWZ zostałam skierowana przez Komendantkę Pogotowia Harcerek w marcu 1940 r. i otrzymałam przydział do komórki kolportażowej prasy konspiracyjnej, wydawanej przez ZWZ, potem AK.

Szefem tej komórki był podpor. Adam Jastrzębski "K o r w i n". Zadaniem moim było:

- 1) wyszukiwanie odpowiednich lokali do przyjmowania prasy z drukarni,
- 2) podział dostarczonej prasy wg otrzymanego rozdzielnika,
- 3) odpowiednie pakowanie prasy, wydawanie jej zgłaszającym się łącznikom, wzgl. dostarczanie prasy na wskazane adresy w W-wie,
- 4) werbowanie odpowiednich ludzi do kolportażu.

wersje polskie

<http://www.polishresistance-ak.org/12%20Article.htm>

11/16

◀ Poprzedni (11) artykuł

▲ Powrót do strony:
"Eseje / Artykuły"

Następny (13) artykuł ▶

Art. 12

Marek Ney-Krwawicz, Kobiety Żołnierze Armii Krajowej

Niniejszy artykuł mógł ukazać się dzięki szcudroblności
Fundacji z Brzezia Lanckorońskich

Znaczący udział kobiet w Armii Krajowej był konsekwencją zarówno tradycji (udział w powstaniach narodowych XIX wieku i w walkach o niepodległość w I wojnie światowej) jak i wychowania w latach II Rzeczypospolitej szczególnie przez dom i harcerstwo. Wieloletnie zabiegi kobiet o formalno-prawne uregulowanie ich prawa do udziału w obronie Kraju zaowocowały uznaniem w ustawie Sejmu RP (z kwietnia 1938r. o powszechnym obowiązku wojskowym) prawa kobiet do pełnienia pomocniczej służby wojskowej w zakresie m.in. służby przeciwlotniczej, wartowniczej, łączności „oraz innej potrzebnej dla celów obrony”. W konsekwencji tego nadano ostateczny kształt funkcjonującym od początku lat dwudziestych strukturom kobiecym, które w 1939r. przyjęły nazwę Organizacja Przystosowania Wojskowego Kobiet. Na czele OPWK stała Maria Wittekówna.

Ona także (jako „Mira”) stanęła na czele organizowanej od października 1939r. przy Oddziale I Dowództwa Głównego Służby Zwycięstwu Polski - pomocniczej Służby Kobiet. Należy tu podkreślić, iż stan faktyczny zaangażowania kobiet w działania niepodległościowe (zarówno w Siłach Zbrojnych w Kraju jak i na o obczyźnie) wyprzedzał stan formalno-prawny. Już bowiem w początku 1940r. Komendant Okupacji Niemieckiej ZWZ płk Stefan Rowecki stwierdził, iż kobiety w Kraju pełnią identyczną służbę wojskową jak mężczyźni i w konsekwencji tego zarządził używanie nazwy Wojskowa Służba Kobiet. W rozkazie z października 1941. Komendant SZ w Kraju pisał, iż „Kobiety pozostające w czynnej służbie wojskowej w okresie konspiracji są żołnierzami znajdującymi się w obliczu nieprzyjaciela”. W lutym 1942r. oficjalnie podniesiono w Kraju służbę kobiet do miana Wojskowej Służby Kobiet, zaś w kwietniu tego roku w przygotowywanym planie Odtwarzania Sił Zbrojnych zalecono „wszechstronne wykorzystanie wojskowej służby kobiet”. W celu ostatecznego uregulowania prawnego Dowódca AK wysłał w lutym 1943r. do władz RP na obczyźnie emisariuszkę – Elżbietę Zawadzka. W wyniku jej misji (zbiegającej się w czasie z pracami legislacyjnymi w Rządzie RP i Sztapie NW) Prezydent RP dekretem z 27 października 1943r. uznał, iż „żołnierze kobiety mają te same obowiązki i prawa, co żołnierze mężczyźni”, co sankcjonowało faktycznie istniejący stan, szczególnie w Armii Krajowej i otwierało możliwości do prawnego uregulowania różnych kwestii, w tym stopni wojskowych. Nadanie kobietom żołnierzom Armii Krajowej stopni wojskowych nastąpiło 23 września 1944r. w czasie Powstania Warszawskiego i z tego względu rozkaz ten nie dotarł do wszystkich Komend Obszarów i Okręgów AK przed rozwiązaniem AK.

Przedstawione powyżej zabiegi o uznanie służby kobiet nie za pomocniczą a wojskową były o tyle istotne, iż kobiety stanowiły około 10% stanów osobowych Armii Krajowej. Trudno było by przy tym znaleźć takie struktury, w których *nie* byłoby kobiet. Bez nich nie byłoby możliwe codzienne sprawne funkcjonowanie w okresie konspiracji Sił Zbrojnych w Kraju. Kobiety czynne były już w pierwszej fazie istnienia AK w SZP. Od samego początku organizowały one służbę łączności opierającą się na łączniczkach i kurierkach. Łączność ta z czasem otrzymała nazwę Łączność Konspiracyjna i w sztabach tworzyła Wydziały V-K. Na czele V-K KG SZP-ZWZ-AK stała od 1939r. do upadku Powstania Janina Karasiówna „Bronka”. Podlegał jej Wydział Łączności Zagranicznej na czele, którego przez cały czas istnienia AK stała Emilia Malessa „Marysia”. Kontakty z Komendami Obszarów i Okręgów na terenie Kraju zapewniały dwie specjalne komórki kierowane także przez kobiety. Na czele Kancelarii Głównej KG AK stała Janina Bredel „Marianka”. Sieć łączności wewnętrznej w KG AK opierała się o sekretariaty Oddziałów i Wydziałów, które obsadzone były przez kobiety. „Dziennie od 14 do 17 spotkań w różnych punktach miasta w godzinach między 10 do 17 i to zawsze obłożona bibułą, grypsami, moc spraw do zapamiętania i załatwienia, stale napięta uwaga” – wspominała po latach jedna z łączniczek. Analogicznie było w strukturach terenowych.

Dużym jednak błędem byłoby sprowadzenie udziału kobiet tylko do (zdominowanej przez nie) służby łączności konspiracyjnej. Ich znaczący udział zaznaczał się także w kolportażu prasy i wydawnictw AK. Na czele centralnego kolportażu KG AK stała od 1941r. Wanda Kraszevska -Ancerewiczowa „Lena” dysponując sprawnym zespołem kolporterów. Z kobiet zorganizowany został oddział dysk - Dywersja i Sabotaż Kobiet na czele z Wandą Gertz „Kazik”. Kobiety tworzyły także Kobięce Patrole Minerskie, które m.in., uczestniczyły w akcji „Wieniec” - wysadzenia torów kolejowych wokół Warszawy. W terenie, szczególnie dla oddziałów partyzanckich, ważne było zaangażowanie kobiet w służbie sanitarnej obsługującej oddziały i organizującej (we wsiach) punkty sanitarne dla rannych, a w czasie „Burzy” szpitale polowe. Działania wojskowej Służby Kobiet nastawionej w terenie na wspieranie kwatremistrzowskie oddziałów partyzanckich pozwalało na przetrwanie przez nie w trudnych warunkach jesiennych i zimowych (szycie ciepłych ubrań, szalików, skarpet). Kobiety zaznaczyły swój udział i w Powstaniu Warszawskim, szczególnie jako sanitariuszki i łączniczki. W specjalnym plutonie łączności kanałowej ponad 60% stanu stanowiły kobiety. Po upadku Powstania Warszawskiego na prawach jeńców kobiety - żołnierze (ponad 2 tysiące) odeszły do niewoli niemieckiej, co było europejskim ewenementem. Kobiety w stopniach oficerskich zgrupowano w Oflagu Molsdorf a w stopniach niższych m.in. w Stalagu VI C Oberlangen.

Straty wśród kobiet żołnierzy AK szacowane są na blisko 5 tysięcy, a więc prawie na 10% czynnych w AK.

Kobiety żołnierze AK nagradzane były odznaczeniami. I tak np. w Obszarze III (Lwowskim) kobiety otrzymały 20% nadań Krzyża Walecznych, 40% Srebrnego Krzyża Zasługi z Mieczami i 50% Brązowego Krzyża Zasługi z Mieczami. W wyjątkowych przypadkach wyróżniano je Orderem Virtuti Militari V klasy.

11/17

Po rozwiązaniu AK część kobiet podjęła dalszą działalność niepodległościową w szeregach Delegatury Sił Zbrojnych a potem Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość. Na równi z mężczyznami podlegały represjom władz bezpieczeństwa. Te, które nie podjęły zorganizowanych działań niepodległościowych (a również i te, które po wyjściu z więzień wróciły do rodzin) kontynuowały i pielęgnowały w domach w czasach PRL tradycje niepodległościowe. Pozostały im wierne także te z kobiet uczestniczek Powstania Warszawskiego, które po wyzwoleniu z niemieckiej niewoli znalazły się na emigracji, między innymi włączyły się one czynnie w działania środowisk kombatanckich, w tym w prace Koła Armii Krajowej i Studium Polski Podziemnej.

Marek Ney -Krwawicz, PAN Warszawa

 Więcej o Autorze	 This text in English Ce texte en français	 Na początek tego tekstu
 Poprzedni (11) artykuł	 Powrót do strony: "Eseje / Artykuły"	Następny (13) artykuł

This site requires NN / IE 4.0+. A resolution of 800x600 provides the best results. Polish special characters set in CE Windows standard.
Zalecane przeglądarki NN / IE w wersji 4.0 lub nowsze. Polskie znaki w standardzie CE Windows

Web design: Krzysztof Bozejewicz, KejBi@ukgateway.net www.felixaccommodation.co.uk

Board of Editors: London Branch of the Polish Home Army Ex-Servicemen Association, oddzial.londyn@polishresistance-ak.org

Copyright © London Branch of the Polish Home Army Ex-Servicemen Association
(Copying permitted with reference to source and authors)

Redakcja: Kolo Bylych Zolnierzy Armii Krajowej - Oddzial Londyn, oddzial.londyn@polishresistance-ak.org

Copyright © Kolo Bylych Zolnierzy Armii Krajowej - Oddzial Londyn
(Kopowanie dozwolone z podaniem zrodla i autora)

wersja angielska
<http://www.polishresistance-ak.org/12%20Article.htm>

11/18

◀ Previous (11) article

▲ Back to the page:
"Essays - Articles"

Next (13) article ▶

Art. 12

Marek Ney-Krwawicz, Women Soldiers of the Polish Home Army

The article was possible and appears thanks to the generosity of
the de Brzezine Lanckoronski Foundation

The significant role played by Polish women in the Home Army (*Armia Krajowa* – AK) was the effect of both tradition (participation in the national uprisings of the 19th century and the struggles for independence during the First World War) and of upbringing in the Second Republic, particularly at home and in the scouting movement. Many years of Polish women's endeavours to have their contribution to national defence legally defined came to fruition in the form of a statute of the Polish Sejm (April 1938, on comprehensive military duty) that granted them the right to serve in auxiliary detachments, including anti-aircraft, sentry and communications units as well as other services 'necessary for defence purposes.' Consequently, women's organisational structures that had been functioning since the start of the 1920s took on their ultimate form and in 1939 became known as the Women's Auxiliary Army Service (*Organizacja Przystosowania Wojskowego Kobiet* – OPWK), headed by Maria Wittekówna.

UM It was also Maria Wittekówna who in October 1939 took charge of the Women's Auxiliary Service – of the 1st Bureau of the Polish Victory Service (*Sluzba Zwyciestwu Polski* – SWP) GHQ. However, it should be stressed that the actual active engagement of women in the national liberation movement (in military operations both at home and abroad) was far greater than what was stated in official figures. Indeed, at the start of 1940 the Commander of the Union of Armed Struggle (*Zwiazek Walki Zbrojnej* – ZWZ), Col. Stefan Rowecki, declared that the women in Poland were carrying out the same types of military service as the men, and thus decreed that the term Women's Military Service be used. In October 1941 the Armed Forces commander in Poland issued an order stating that 'women remaining in active military service at a time of underground warfare are soldiers facing the enemy.' In February 1942 the Women's Service in Poland was officially raised to the rank of Women's Military Service, and in April that year instructions were issued to 'make comprehensive use of the women's military service,' in preparations for a planned reconstruction of the Polish Armed Forces. In order for this military service to obtain full legal status the Commander of the AK sent Elzbieta Zawadzka as his emissary to the Polish Government-in-exile. The result of her mission (which coincided with legislative work being carried out by the Polish government and the Polish Supreme GHQ Command) was that the Polish President issued a decree, dated 27th October 1943, stating that 'female soldiers have the same rights and obligations as male soldiers.' This sanctioned the actual state of affairs, particularly in the AK, and provided legal grounds for resolving various issues, such as the matter of bestowing ranks. However, it was not until 23rd September 1944, during the Warsaw Uprising, that woman soldiers of the AK started being granted military ranks, and for that reason the order did not reach various Home Army districts before it was disbanded.

The abovementioned efforts to obtain official recognition for the women's service as being 'military' rather than 'auxiliary' were significant insofar as women accounted for approximately ten percent of Home Army personnel. Therefore one would have been hard put to find an AK unit that did not include any women. The day-to-day functioning of underground resistance in the previous ZWZ phase would have been impossible without women and they were already present at its initial, SZP, stage. From the very start they organised liaison operations, serving as messengers and couriers. With time this service was termed Underground Communications and it included so-called VK Departments (Courier Liaison Departments) at each HQ. From 1939 to the end of the Warsaw Uprising the commander of the V-K GHQ of the SZP, ZWZ and finally AK was Janina Karasłówna 'Bronka'. Below her there was also the Department of Foreign Communications, headed throughout by Emilia Malessa 'Marcycia'. Contact with the headquarters of various areas and districts of occupied Poland was provided by two special units also run by women. In charge of the Head Office at the AK GHQ was Janina Bredel 'Marianka'. The internal liaison network of the GHQ was operated via the offices of the various detachments and departments where women usually worked. 'Every day, 14 to 17 meetings at various places in the city between 10.00 and 17.00 hrs, and each time being encumbered with secret letters to or from prisoners, clandestine publications, a multitude of things to remember or sort out and having to maintain constant alertness,' is how one woman courier recalled it years later. The situation was very similar within the AK structures of outlying areas. However, it would be a big mistake to assume that the contribution of women was reduced to the liaison services they dominated.

UM They also played a considerable role in the distribution of illegal newspapers and other AK publications. An efficient team of female couriers was run by Wanda Kraszewska-Ancerewicznowa 'Lena', who from 1941 was put in charge of the central office of distribution at the AK GHQ. Moreover there was a special women's diversion and sabotage detachment called DYSK (*Dyweryja i Sabotaz Kobiet*) commanded by Wanda Gertz 'Kazik'. There were also women's mine laying patrols which took part in 'Operation Wreath' to blow up railway lines around Warsaw. In territories beyond Warsaw, especially in partisan detachments, women played a vital role as field nurses, in organising first aid posts (in villages) and, during Operation 'Tempest', field hospitals. The Women's Military Service also provided logistic support to partisan detachments in the field during the difficult conditions of autumn and winter (by sewing warm clothes, knitting scarves and socks). Women distinguished themselves during the Warsaw Uprising in their work as nurses and messengers. Over 60 percent of a special platoon running a courier network in the sewers of the Polish capital were women. When the Warsaw Uprising fell the Germans granted over two thousand Polish women soldiers prisoner-of-war status, a fact unprecedented in European history. Women officers were sent to *Offlag Molsdorf*, whereas women of lower ranks were sent, among other places, to *Stalag Oberlangen*.

11/19

It has been estimated that almost 5,000 AK women soldiers perished during the war, i.e. almost ten percent of those in active service.

Many women soldiers of the AK received decorations. In the Lwów district (Area III) 20 percent of those who received the Cross for Valour were women, likewise 40 percent of those who received the Silver Cross of Merit with swords and 50 percent of those who received the Bronze Cross of Merit with swords. In a few exceptional cases women were decorated with the Order Virtuti Militari (class V).

After the disbanding of the AK some women continued the struggle for independence in the ranks of the Armed Forces Delegation and later the Freedom and Independence Union. They were subjected to repressions from the security services as much as the men. During the Polish People's Republic era those women who did not actively participate in freedom movement organisations (as well as those who returned to their families after being released from prison) continued and nurtured the Polish patriotic tradition. Women insurgents of the Warsaw Uprising who did not return home after their liberation from POW camps remained loyal to the cause and actively participated in combatant circles, including the Polish Home Army Ex-Servicemen Association and the Polish Underground Movement (1939-1945) Study Trust.

Marek Ney-Krwawicz, Warsaw

 More about the author

 Ten tekst po polsku
 Ce texte en français

 To the start of this text

 Previous (11) article

 Back to the page:
"Essays - Articles"

Next (13) article

This site requires NN / IE 4.0+. A resolution of 800x600 provides the best results. Polish special characters set in CE Windows standard.
Zalecane przeglądarki NN / IE w wersji 4.0 lub nowsze. Polskie znaki w standardzie CE Windows.

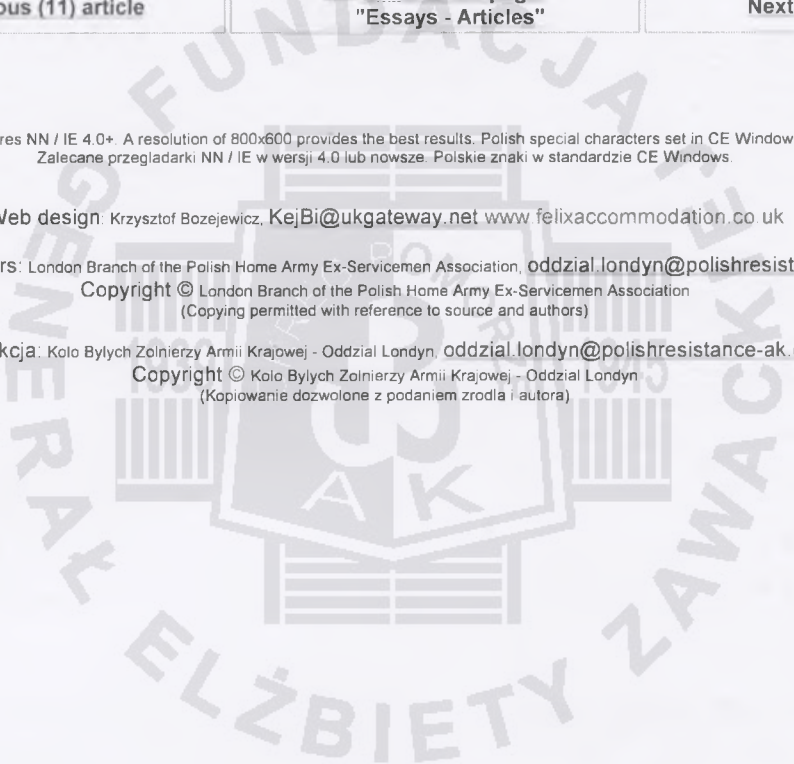
Web design: Krzysztof Bozejewicz, KejBi@ukgateway.net www.felixaccommodation.co.uk

Board of Editors: London Branch of the Polish Home Army Ex-Servicemen Association, oddzial.londyn@polishresistance-ak.org

Copyright © London Branch of the Polish Home Army Ex-Servicemen Association
(Copying permitted with reference to source and authors)

Redakcja: Koło Byłych Żołnierzy Armii Krajowej - Oddział Londyn, oddzial.londyn@polishresistance-ak.org

Copyright © Koło Byłych Żołnierzy Armii Krajowej - Oddział Londyn
(Kopiowanie dozwolone z podaniem źródła i autora)

IV. Korespondencja:

- 17. IV. 2003 - list prof. Guegona Marcera do prof. E. 2. Rhp. Onys.
K. 1, s. 1.
- 1. VIII. 2003 list Fund. do prof. Gu. Marcera - projekt. Msp.
K. 1, s. 2.

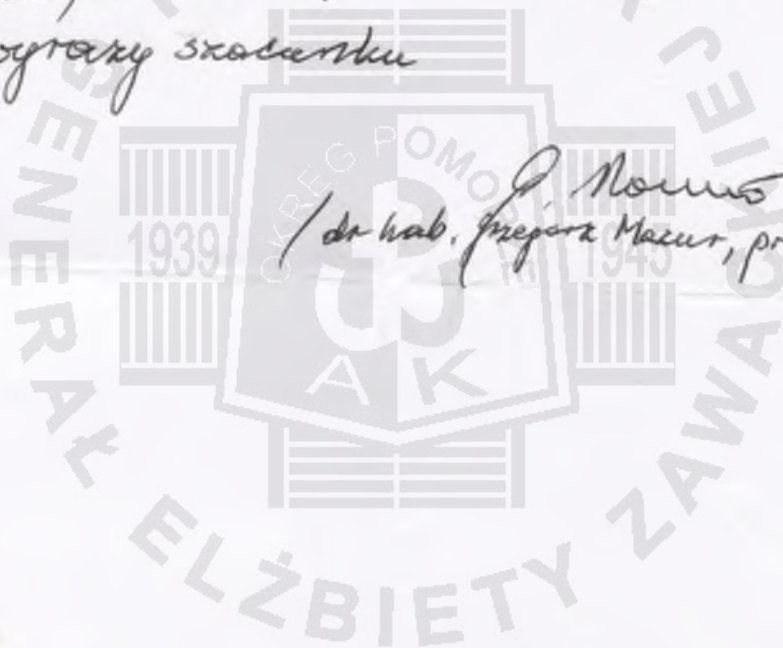

Szanowna Pani Profesor!

Na prośbę, otrzymaną przez Panią Krystynę Wojtovicz, przesyłam kserokopie mego artykułu o Wandzie Kraszewskiej-Anczewicz. Nic więcej potem się nie zajmowałam i nie dowiedziałam, to był jeden z moich ostatnich tekstów związanych z badaniami nad BIP-em. Będzie natomiast wiele rad, jak ten tekst Pani Profesor do kserokopiovek się przyda.

Przesyłam najlepsze życzenia Wszystkich, Radosnych Świąt Wielkanocnych,
Także wyrazy szacunku

J. Nowak
(dr hab. Inż. Macur, prof. UJ)

IV/2

Toruń 1 VIII 2003 r.

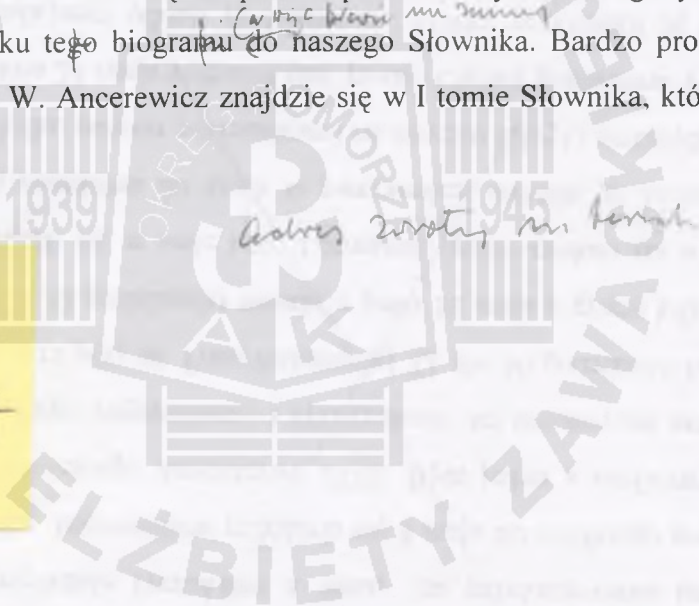
projekt

Pan dr Grzegorz Mazur
Os. 2 Pułku Lotniczego 10/16
31-868 Kraków

Szanowny Panie Doktorze,

Jak Pan zapewne wie przygotowuję do druku Słownik Kobiet Odznaczonych Orderem
Wojennym Virtuti Militari. Wśród odznaczonych tym wielkim odznaczeniem jest Wanda
Ancerewicz z d. Kraszewska, której biogram Pana autorstwa jest opublikowany w Zeszyty
Historyczne WiN-u w nr 9 z 1996 r. Ponieważ nie jesteśmy w stanie napisać bardziej
wyczerpującego biogramu zwracam się do pana z prośbą o wyrażenie zgody na zrobienie
nieco skróconego przedruku tego biogramu do naszego Słownika. Bardzo proszę o szybką
odpowiedź gdyż biografia W. Ancerewicz znajdzie się w I tomie Słownika, który ukaże się
jeszcze w tym roku.

list dybbe
nie hystery

Wincencjusz

T 921 / NSM.

hm

Práswosna

5316

MS/54

1. N

ANCEBONICZOWA ¹⁹³⁶ *zd.* HRARENJA

Opakowanie

2. I., ps.

Honda .. " *Lena*

3. ur.

1906. VI. 06. .. c. *Staništan*

zm 25 V 1979

4. st.

Kpt.

5. Org.

Kg

W. IV

V - Wypisy ze zrodel - Narodnicke karty informacjne: 23

6. przydz.

K.G. AM .. *BIP* .. *K.M.*

ryjka

7. funkcje

Szef .. *Hydrota* .. *Kolportaz*

8. nr

nr karty 241

9. źr.

Prod. zb. 1. .. *2. 1991-1992* .. *6387 (19 V 1967)*
Wykaz 12;

1. Herot bruk, Herot PRL-bruk.

2 HK/—

3

4

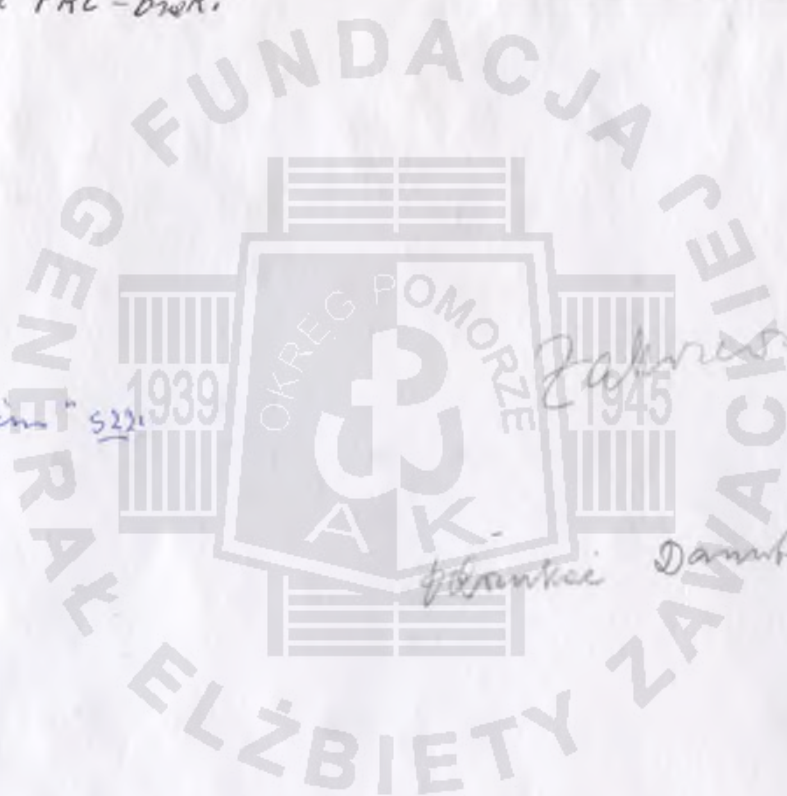
5 SPP

6

7

8

9 "zarządzi po zmianie" 522

Zakładka?

Frankci Danuta Holmasowa

✓ VM Kraszewska-Ancerewicz Wanda (1906—1979), „Lena”. Kapitan. VM
Harcmistrzyni, w latach 1928—1939 sekretarka Głównej Kwatery Organizacji Harcerek.
Od III 1940 r. zastępczyni A. Jastrzębskiego, a po jego aresztowaniu (około 27 III 1941 r.) szef
Wydziału Kolportażu BIP KG ZWZ-AK aż do rozwiązania AK (19 I 1945).
Aresztowana w 1946 r. i skazana na podstawie fałszywych zarzutów na 8 lat więzienia, została
zwolniona w 1950 r. Zmarła 25 V 1979 r. w Warszawie.

Odnaczona Orderem Virtuti Militari V klasy, Krzyżem Walecznych, Złotym Krzyżem Zasługi V-1
z Mieczami.

[G. Mazur Biuro Informacji i Propagandy, s. 393.]

zob. M. Wey *Historia* „Komenda Główna AK...” H-na 1990, s. 443-444

i

VM Zagw

v-2

17K,
kg

^A
KRUSZELSKA - Ancerowa Handa

ps. Lena

Kapitan i szef Wydziału kolportażu BIP-u
Odznaczona Orderem Wirtuti Militari V-eg
klasy, Krzyżem Walecznych i Złotym Krzyżem
Zastępcy z Mieczami

zob.

H. Dasznowicz, Zapiski z pamięci, s. 53

1 m ps. w zbiorach ADAK

8.Kw.199

T: 921 / WK

AK
BIP

Kraszewska - Ancerewicz Wandze "lena"

Kier. Wydr. Kolportaż BIP K&AK

v-3

K. Maciaszki - Capiński. Wita 1990

s. 209, 213, 257, 276 nie ma w Fundacji 4/23

YM-K

WIN
AK

V III
Kraszewska Wanda "Jena"
kpt. AK, szef kolumny BIP v-4
Kutierka od II ZB WIN do m. l. unigr.
aresztowane na terenie Czechosłowacji (IV. 1946)

2. Wozniarka - Zeszenie WIN. Wzr 1992
nie wa w Fundacji s. 85

JN-K

877

FUNDACJA
ELŻBIETY ZAWACKIEJ

321 JWSKWA

WIN

v-5

Kraszewiska Wanda ps. „Jena”
(kpt AK, Szef Kółportarri BiP)

1939 OK. 1945
AK

Woźnicka Z. - Trzecie WIN
Wst 1992 Norma s. 85

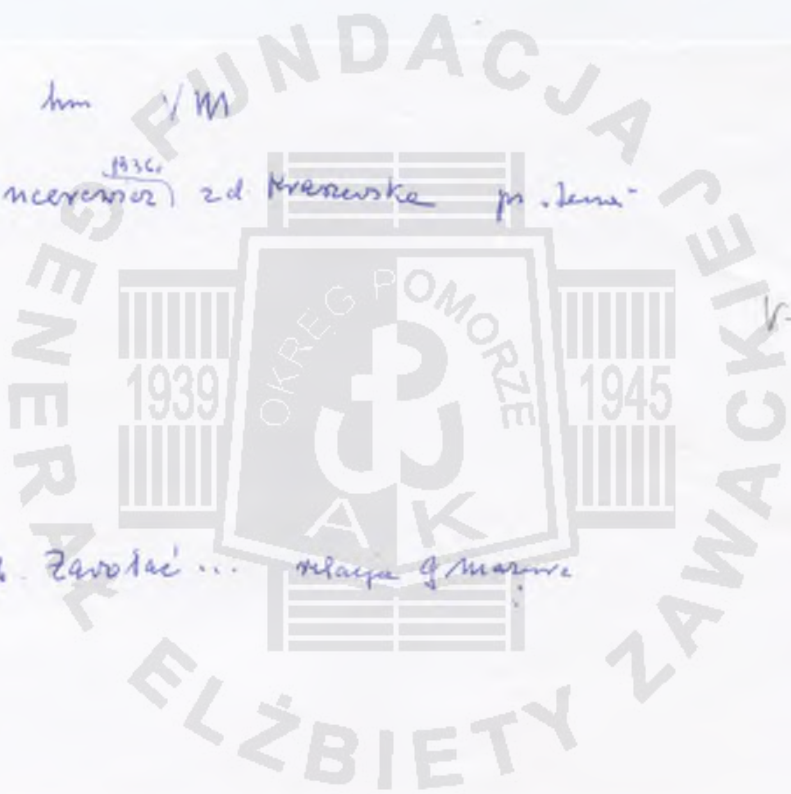
Mie. w Fundacji
103

J.N-K-01

hm / M

TK
Kaj
B1P

¹⁹³⁶
Ancerowski z d. Krasowska p. Janina

r-6

ul. Zawackiej ... Miasto Gdynia

Kraszewska Wanda "Lena" kpt.
Szef Kolportażu w BiP
Kurierka WIN do Sztabu NW w Londynie
agent, w Czechosłowacji

AK
WIN

V-7

"Dardanele" Delegatura WIN za Granicą,
Wrocław 1999 s. 35 Bib FA:NAK

JN-V

AK

Kraszewska Wanda "dena"
wymieniona w obszarze stanowisk dowódczych
K & AK (stan na 31. XII. 1943, kolejność - nr 54
razem ze schematem, s. 264) v-2

JJ Teraj - Na Porstajach dtóg. Wwr 1980
s. 267

JN-K

VM
Anrewier - zd Kramsko Wawo

PK
Wawo

Wawo Gf. Paw. Kawa

2 lutego 1937 r. referowała me odprawa
funkcyjki i drugi mój Chorozi dworling
Wawo PK jako wawo Gf Paw. Kawa V-9

Zawadzki
Wawo. Zimna me wschodnie ziemie RP Wawo 1999
206 S. 39, 90, 225

Inm VM

PK

Odczerwanie Wanda Kwanoska poleme V-10

Historiografia Komórki sędziowskiej sądy Kolpov-
tar porasy i wydarzenia Kp 242-176 prawie
przez sądy sines okupacji i w czasie Powstania
Warszawskiego

zob. "Kawceles..." s 283, 362

T: 321/131K

AK
WiN

Kraszewska - Ancerewicz "Lena" Grabowska "
marchisistyni, nauczycielka w ZWZ-AK od 1940,
Kier. kolportażu BiP KG w latach 1941-1944,
Kucharka z ramienia II Zar. Gł. WiN
w latach 1945-46. Arest. 17. V. 1946, Skazana 7. V. 47
na 8 lat. Uwolniona z amnestią w 1950
Współpr. pomocniczymu Akowca,
Powszechnie w WiN w 1952. Arest. 27. XII. 1952
wizytacja do 1 X. 1953

Źródła wykleci ... Hwa 2002 s. 113 foto

JN-K

Prof. dr inż. Władysław KUCZYŃSKI dr h. c.

em. profesor zwyczajny
Politechniki Łódzkiej, Politechniki Warszawskiej
Uniwersytetu Lovanium w Kinszasie

Ldn. 219/215/03

T. 921 / WSK

Z. WZ. - FK

Okr.

Warszawa

v-12

Almanach

Kraszewska kłanda ps. „Lena”

Wsk
Wsk

Prowadziła kolportaż dalekiego zasięgu -
(wyodrębniona sieć BTP-u) bardzo
sprawnie aż do wybuchu powstania.
Dysponowała zespołem 20 kolportererek.

Żoł. Jerzy Głaski „Polska Walcząca” Tom 1 str 290

Wyd: Inst. Wydawn. „Pax” W-a 1985r.

MM 2007r.

111

2

AK
KG

KRASZEWSKA-ANCEROWICZ

Wanda

V-13

1939

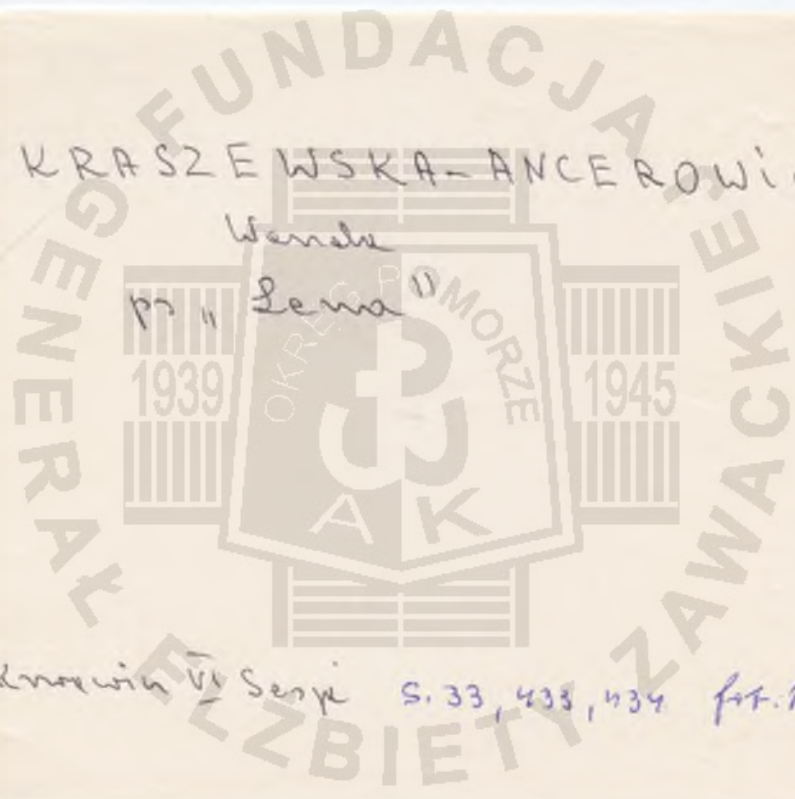
Senka

OKRĘG MORZE

1945

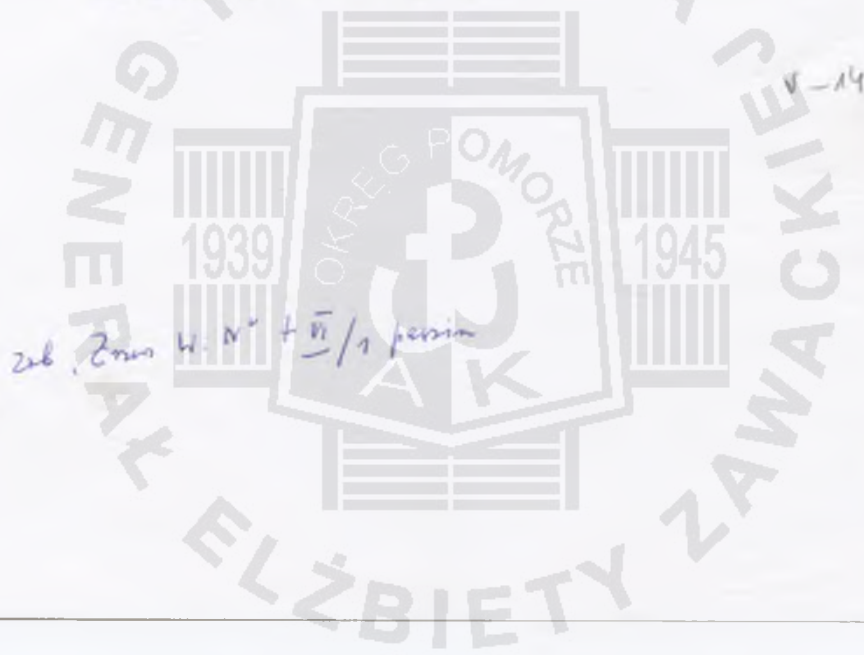
AK

ent
Ney-Knowin w Serpi S. 33, 433, 434 fot. 143

v m
Anulacja - Kwasnica

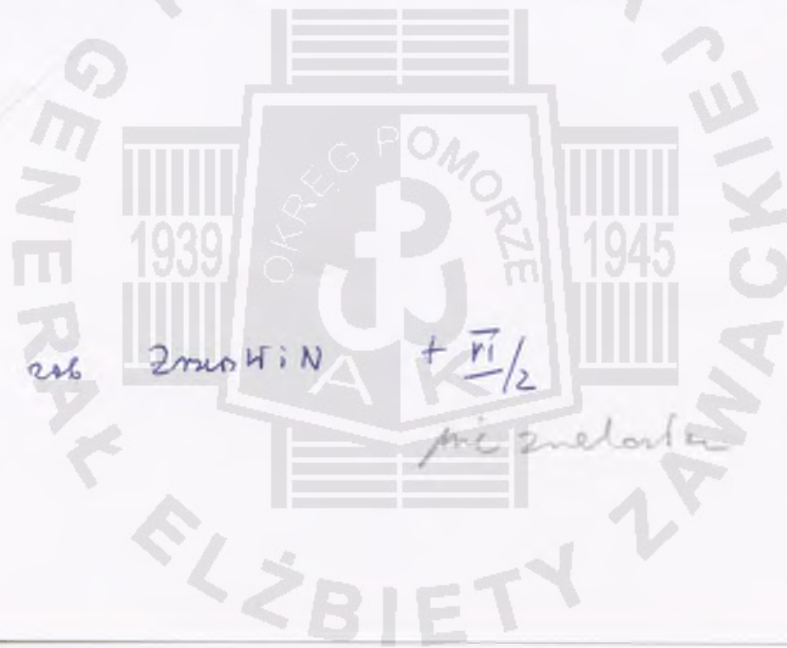
FK
Kp
414

VM
Krajevka - Ancestrus Wawels (1906-1979)

PK

V-15

feb.

vka

FN
K4

Anczewicz - Krasnowska Wanda "kuni"

v-16

zob. Marwan G., BIP, s. 31, 43, 75, 150-154, 359, 366,
369, 393, fot. 56

92,

K₁₁

KRASZEWSKA-ANGEREWICZ
"Lena" Wanda
od 1941r. szef wydziatu Kalporbes
w BIP KG

AK rozwój organizacyjny
red. K. Komarowski
z wyd. Bellona Warszawa 1996 s. 31

KG

AK

V-17

		T. 921/4SK	Nr. Karty 241
1	Nazwisko	Kraszewska-Oncerewicz	
2	Imię	Hanna c. Stankowa	
3	Data ur./rocznik	06.06.1906	v.18
4	Stopień wojsk./tytuł	—	
5	Organizacja	1939	AK 1945
6	Przedział org./jednostka	—	
7	Funkcja	—	
8	Nr. Karty	—	
9	Źródło	protz 1	
		AK CB	

KRASZEWSKA - Amcewicz Wanda

ps. "Leue"

V-19

Wpisane do
1945
zrodla u
Komputera

Zob. Sluzba Polec..., t. 2, s. 61, 65, 91-93, 96-97

Dk I 04.

211
a

T 921/WSK

AK
KG

Kraszewska Wanda

V-21

zam. Ancebiusz

pr. "Lema"

1939

1945

Zob. więźniarki polityczne po 1945 r.

i

UM

wpisane AK
oko 2' mddoj KG

KRASZEWSKA - Amcemenicz Wendy ^{na} _{komj.}
ps. "Lene"

- w kedyportezju w BIP (u) Oddział KG 202-AK/
- jej sekretorkę i Tęczmiczkę do specjalnych
poruczeń od 1941 r. była Amme Seyler
2d. Zerembe v-22

2ob. "Sylwetki sztabów koła KG AK S22AK",
W-wie 2003, s. 163, 210, 24

D.k. V 04

(bibl. E2)

Krasnenskie - Anceremir Waude ^{6.VI.} (1906) ^{25.V.} (1979) w Wnie
"Lena" "Grabowka" korekcyjne, notulen 2W2-AK,
Kuderska WIN

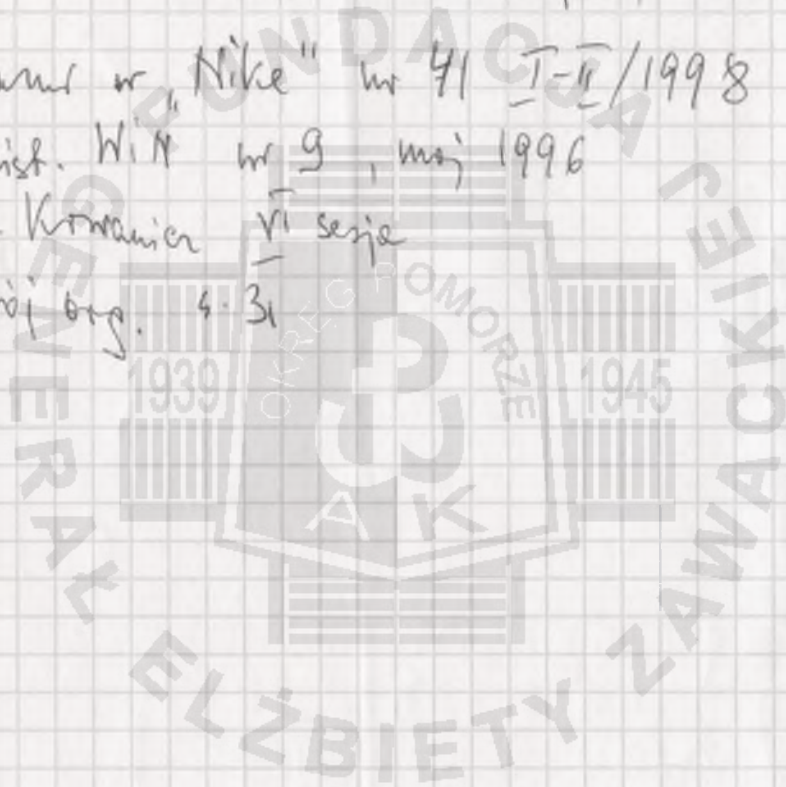
Zob. br. Mami w "Nike" nr 41 I-II/1998

Les. hist. WIN nr 9, maj 1996

Ney - Komanier VI sesja

AK Rozwój org. 4-31

V-23

5-921/WSK

AK KG
WIN

KRASZEWSKA - ANCEREWICZ Wanda

VI. Fotografie:

Kserokopia fotografii z "Zdjęcie ze
wykłóci. Antykomunistyczne podziemie
z brojnie po 1944r." W-ka 2002, s. 113.

VM

ZRZESZENIE WOLNOŚĆ I NIEZAWISŁOŚĆ (WiN)

*Wanda Kraszewska-Ancerevic „Lena”, „Grabowska”,
harcmistrzyni, nauczycielka, w ZWZ-AK od 1940 r., kierownik
Wydziału Kolportażu BiP KG ZWZ-AK w latach 1941-1944,
kurierka z ramienia I i II Zarządu Głównego WiN w latach
1945-1946, aresztowana w kwietniu 1946 r., skazana 7 maja
1947 r. na 8 lat więzienia, zwolniona w wyniku amnestii
w 1950 r. Współorganizatorka akcji niesienia pomocy więzionym
akowcom i ich rodzinom. Ponownie zaangażowana w prace WiN
w 1952 r., nie była świadoma trwającej od 1948 r. prowokacji
w ramach tzw. „V Komendy WiN”, aresztowana 27 grudnia
1952 r., więziona do września 1953 r.*

„Zotniere wykłeci. Antykomunistyczne
podziemie zbawienie po 1944 r.” N-wę 200 2
S. 113

KRASZEWSKA-ANCEREWICZ Wanda

